

ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ
KÜTÜPHANELER
(Z-KÜTÜPHANE)
ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI

KISA ÖZET

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

DESTEK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Eğitim Araçları ve Yayınlar Daire Başkanlığı

ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ KÜTÜPHANELER
(Z-KÜTÜPHANE)
ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI

KISA ÖZET

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

KISALTMALAR:

AASL: American Association of School Librarians (*Amerika Okul Kütüphaneleri Derneği*)

ALA: American Library Association (*Amerika Kütüphaneler Birliği*)

ASLA: Australian School and Library Association (*Avustralya Okul ve Kütüphane Derneği*)

IFLA: International Federation of Library Associations and Institutions (*Uluslar Arası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu*)

LIC: Learning, Information and Communication Centre (*Öğrenme, Bilgi ve İletişim Merkezi*)

OFSTED: Office for Standards in Education, Children's Services and Skills (*Eğitimde, Çocuk Hizmetlerinde ve Becerilerinde Standartlar Dairesi*)

SLA: School Library Association (*Okul Kütüphaneciliği Derneği*)

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (*Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü*)

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	4
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	5
Araştırmanın konusu	5
Araştırmanın amacı	5
Araştırmanın yöntemi.....	5
Araştırmanın Örneklemi	6
ARAŞTIRMANIN BULGULARI	7
BÖLÜM I: LİTERATÜR TARAMASI.....	17
1.1. Okul Kütüphaneciliğinin Genel Olarak Kütüphanecilik İçerisindeki Yeri; Türkiye’deki Tarihçesi ve Dünyadaki Örnek Uygulamalar	17
1.1.1.Okul Kütüphaneciliği: Trendler ve tanımlar.....	17
1.2. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliğinin Kısa Tarihçesi	19
1.3. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliği İle İlgili 1960’lardan Bugüne Kadar Öne Çıkan Başlıca Eleştiri Konuları ve Öneriler.....	20
1.4. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliği İle İlgili Bazı Sayısal Bilgiler	24
1.5. Okul Kütüphaneciliği İle İlgili Küresel Eğilimler ve Uygulama Örnekleri.....	26
1.6. Dünyada Okul Kütüphaneleri ve İyi Örnekler	29
1.7. Başarılı Okul Kütüphanelerinden Örnekler.....	32
1.7.1.Blue Gate Fields Infants and Junior Schools (Tower Hamlets, İngiltere).....	32
1.7.2.Elland Church of England Junior and Infant School (West Yorkshire, İngiltere)	34
1.7.3. Amerika’da Okul Kütüphaneleri	36
1.7.4. Gelişmemiş Ülkelerden Örnekler (Uganda).....	38
BÖLÜM 2: TESPİT EDİLEN SORUNLAR VE ÖNERİLER	42
2.1. Sorunlar	42
2.2. Öneriler.....	44
KAYNAKÇA	45

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Örgün ve Yaygın Eğitim Kurum Kütüphaneleri ve Materyal Sayıları	24
Tablo 2: Halk Kütüphanelerinde Kullanıcı ve Kayıtlı Çocuk Sayıları; Ödünç Verilen Materyal Sayıları ..	25

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

YÖNETİCİ ÖZETİ

Araştırmanın konusu

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulamaya konan Okullar Hayat Olsun projesi kapsamında ilkokul, ortaokul ve liselerde kurulan Zenginleştirilmiş Kütüphanelerin (Z-kütüphaneler) tasarım, kullanım ve idare yönünden değerlendirilmesini yapmaktadır.

Araştırmanın amacı

Araştırma, z-kütüphaneleri üç boyut (tasarım, kullanım ve idare) içerisinde inceleyerek bu önemli projenin ne ölçüde amacına uygun, yararlı ve işlevsel olarak hayata geçtiğini ölçmeyi; tasarım, kullanım ve idare boyutlarında var olan sorunları tespit etmeyi ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın yöntemi

Araştırma, istatistik ve sosyoloji disiplinlerinin geliştirdiği bilimsel yöntem ve tekniklerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sahada toplanan verilere ek olarak, kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, Türkiye’de 1950’li yılların sonunda gelişmeye başlayan okul kütüphaneciliğinin kısa tarihçesi verilmiş; bu kısa tarihçe içerisinde yıllara göre okul kütüphaneciliği alanında yaşanan sorunların yıllara göre listelenmesi gerçekleştirilmiş; farklı ülkelerdeki okul-kütüphanesi uygulamaları analiz edilmiş ve başarılı-başarısız örnekler incelenerek z-kütüphaneler için bunlardan öneriler çıkarılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma teknikleri ve nicel araştırma teknikleri karma biçimde kullanılmıştır. Nicel veri toplama yöntemlerinden yüz yüze anket yöntemi; nitel veri toplama yöntemlerinden ise yüz yüze derinlemesine mülakat ve görüntüleme yöntemleri kullanılmıştır.

Veri toplamak amacıyla araştırmaya özgü olarak geliştirilen 5 veri toplama aracının yanı sıra görüntüleme teknolojilerinden de yararlanılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları şunlardır:

- Öğretmen/idareci nitel veri toplama formu (derinlemesine mülakat formu)
- Öğretmen/idareci nicel veri toplama formu (tam yapılandırılmış yüz yüze anket formu)
- Öğrenci nitel veri toplama formu (derinlemesine mülakat formu)
- Öğrenci nicel veri toplama formu (tam yapılandırılmış yüz yüze anket formu)
- Gözlem formu
- Fotoğraf makinası/kamera

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Araştırmanın Örnekleme

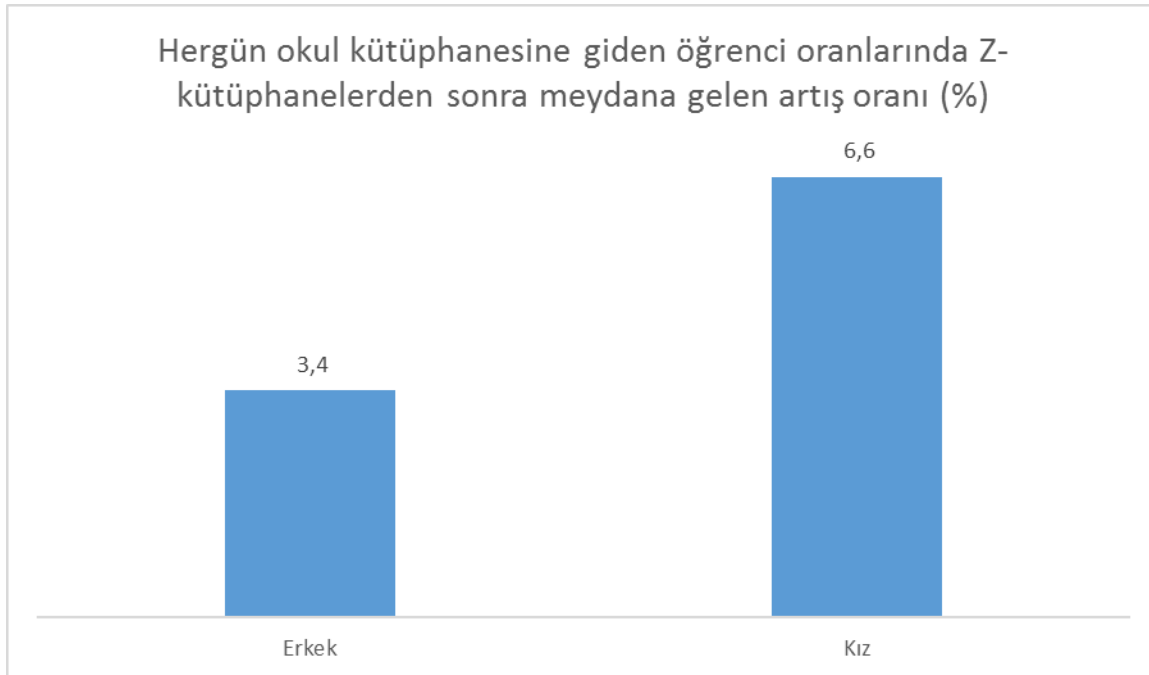
Araştırmanın evreni, Türkiye genelindeki tüm z-kütüphanelerdir. 2014 yılı Ekim ayı itibariyle Milli Eğitim Bakanlığı kayıtlarından Türkiye genelinde 207 farklı okulda z-kütüphanenin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında bu 207 okulun tamamı ziyaret edilmiş önceden hazırlanan veri toplama araçları belirli sayılarda uygulanarak veriler toplanmıştır. Bu 207 okuldan 48'inde (MEB verilerine göre z-kütüphane bulunması gerekirken) z-kütüphane bulunmadığı tespit edilmiştir. Veri toplama araçlarının kullanımının dağılımı şöyledir: 12 ildeki 24 okulda, yukarıda sayılan 6 veri toplama araçlarının tamamı kullanılmıştır. Toplam 157 okulda gözlem formu ve görüntüleme teknolojisi kullanılmıştır. 207 okulun içinden il dağılımları dikkate alınarak 130 okulda (gidilen her okulda ortalama 18-25 arasında öğrenci) toplam 2629 öğrenciye ve 641 öğretmene (her okulda ortalama 3 ile 6 arasında öğretmen/yönetici) nicel anket formu uygulanmıştır.

Toplanan veriler sınıflandırılmış ve nicel veriler SPSS programı aracılığıyla istatistiksel analizlerle incelenmiş ve raporlanmıştır. Nitel veriler (mülakat formları, gözlem formları ve görüntüler) ise alanında uzman akademisyen tarafından incelenerek raporlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın kullandığı veri toplama araçlarının çeşitliliğine bağlı olarak ortaya çıkan veriler de çok boyutludur. Araştırma kapsamında ön plana çıkan başlıca veriler şöyle özetlenebilir:

- Öğrenciler arasında her gün okul kütüphanelerini kullananların oranında, z-kütüphanelerle birlikte artış meydana gelmiştir. Başka bir deyişle, okul kütüphanesine hiç bir zaman gitmeyen öğrenci oranında önemli bir azalma (% 7,2) kaydedilmiştir. Her gün okul kütüphanesine giden kız öğrencilerin oranındaki artış oranı (%6,6) erkek öğrencilerin her gün kullanımındaki artıştan (%3,4) yaklaşık iki kat daha fazladır (Bkz. **Tablo1**). Okul kütüphanesini hiç bir zaman kullanmayanların her iki cinsiyette de eşit oranda (kız %7,3; erkek %7,2) azaldığını görüyoruz. Bu azalmaya rağmen okul kütüphanesine hiç bir zaman gitmeyen erkek öğrencilerin oranınının kız öğrencilerden daha fazla olduğu görülmektedir.

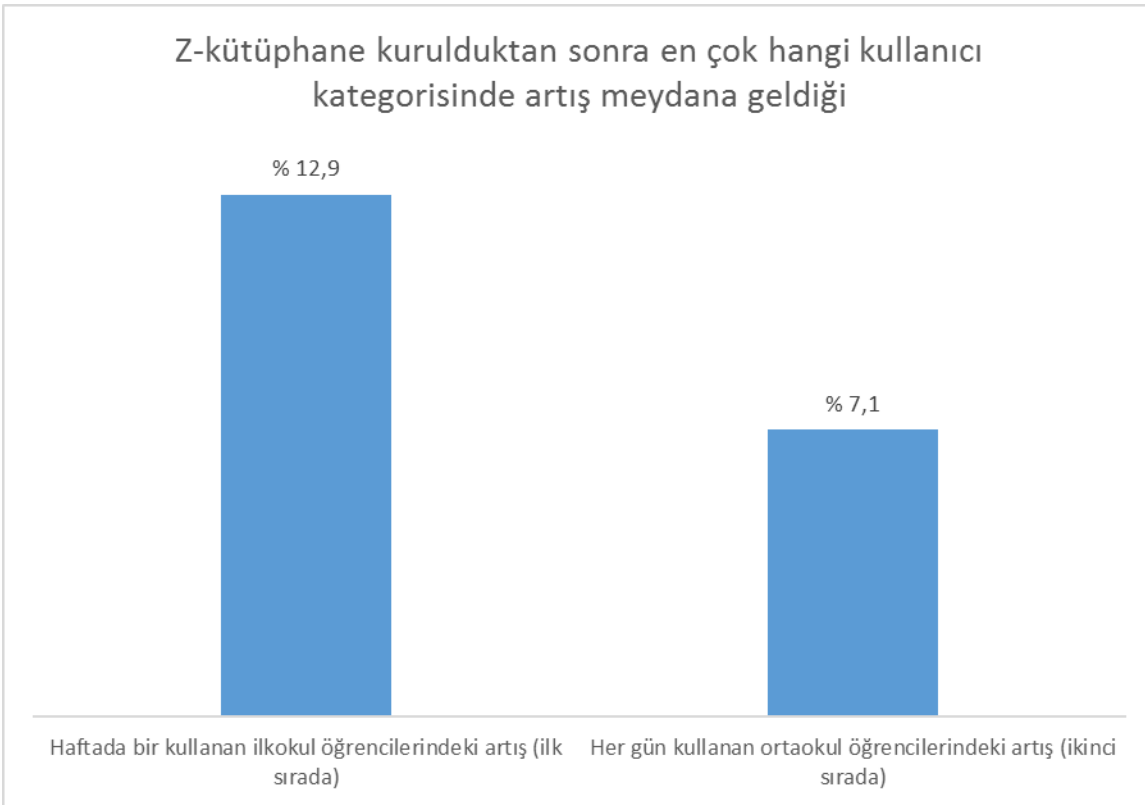

Tablo1. Okul kütüphanesine her gün giden öğrenci sayısında z-kütüphanelerden sonra meydana gelen artışların cinsiyete göre dağılımları

Kütüphane kullanım sıklığında z-kütüphanelerden sonra meydana gelen artışın okul düzeylerine göre nasıl gerçekleştiğine baktığımızda en fazla artışın, z-kütüphaneleri haftada bir kullanan ilkökul öğrencilerinde meydana geldiğini görmekteyiz (bu kategorideki toplam artış oranı %12,9

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

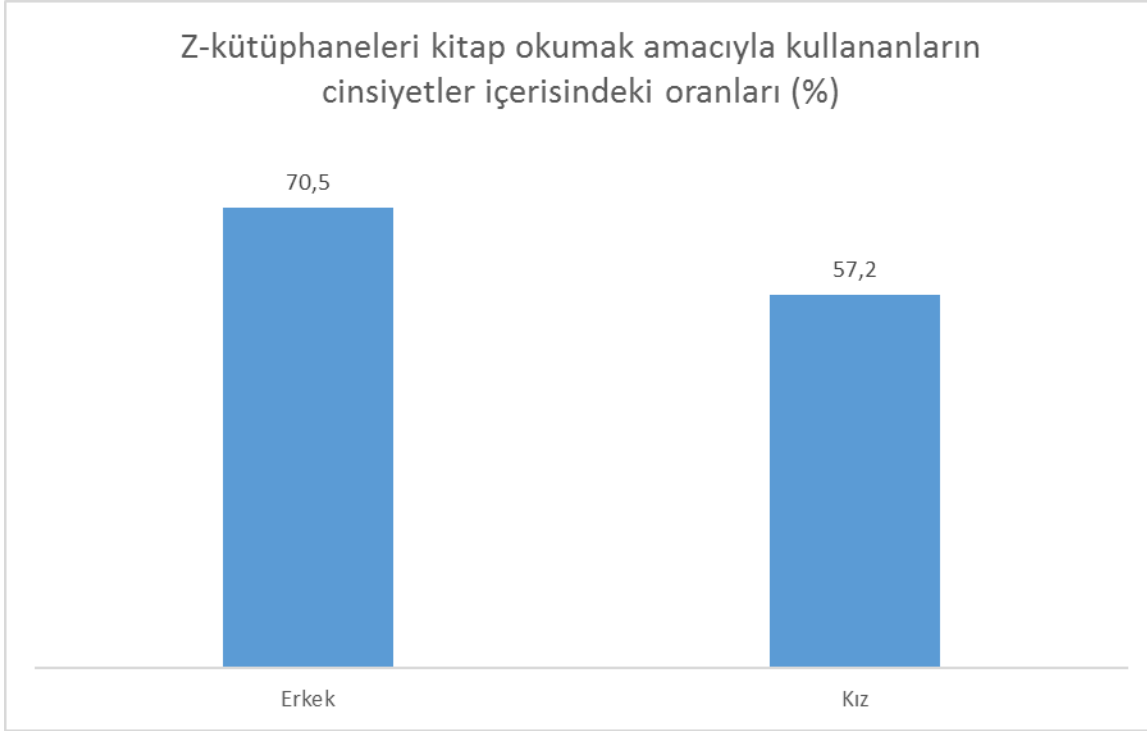
olarak tespit edilmiştir). İkinci sırada en fazla artış, ortaokullarda her gün kütüphaneye giden öğrencilerin oranında meydana gelmiştir (bu kategoride % 7,1'lik bir artış olmuştur. Bkz. **Tablo2**). Hiçbir zaman kütüphaneye gitmeyen öğrencilerin oranındaki azalmaya baktığımızda, bu kategorideki en fazla azalma oranı ilkokul öğrencilerinde gözlenmiştir (%14,6). İkinci olarak ortaokul öğrencileri arasında (%6,2 oranında) ve üçüncü sırada lise öğrencileri arasında (%4,9 oranında) hiçbir zaman okul kütüphanesine gitmeyen öğrencilerin sayısında z-kütüphanelerden sonra azalma meydana gelmiştir. Toplamda okul kütüphanelerine hiçbir zaman gitmeyen öğrencilerin en büyük oranda (%25,1) lise öğrencileri arasında olduğu görülmektedir. Z-kütüphanelere rağmen hiçbir zaman okul kütüphanesine gitmeyen öğrencilerin en az oranda olduğu düzey ise ilkokullardır. Sonuç olarak z-kütüphanelerin kütüphane kullanım sıklığını artırma yönünde en fazla etkisinin ilkokul öğrencileri üzerinde; en az etkinin ise lise öğrencileri üzerinde meydana geldiğini söyleyebiliriz.

Tablo2. Z-kütüphaneler kurulduktan sonra en çok hangi okuyucu kategorisinde artış meydana geldiği

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

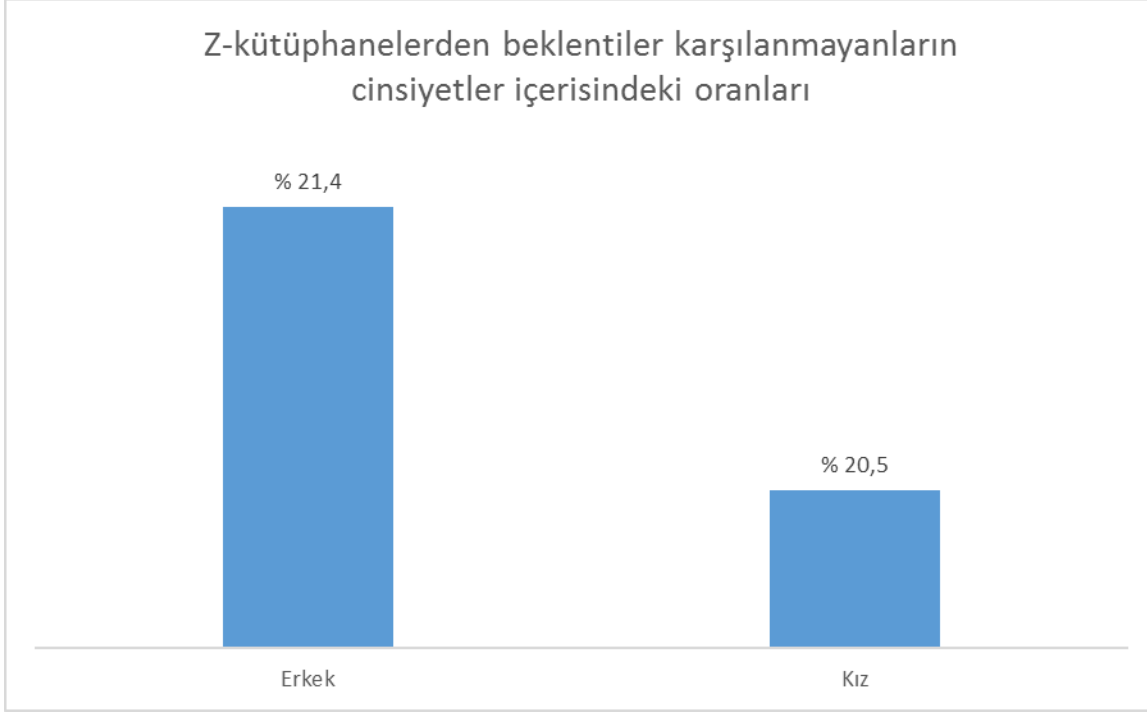
- Kız öğrencilerin z-kütüphaneleri kitap okuma amacıyla kullanma oranları (%70,5) erkek öğrencilerin oranından (%57,2) daha fazladır (bkz. **Tablo 3**). Diğer verilerle birleştirdiğimizde ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Erkek öğrenciler okul kütüphanelerini kız öğrencilere kıyasla daha fazla sosyal amaçlarla ve eğlence amaçlarıyla kullanmaya eğilimlidir.

Tablo3. Z-kütüphanelerden kitap okumak amacıyla yararlanan öğrencilerin cinsiyetler içerisindeki oranları

- Z-kütüphanelerin öğrencilerin beklentilerini yaklaşık olarak % 80 oranında karşıladığı saptanmıştır. Tersinden bakarsak, beklentisi karşılanmayan öğrencilerin oranı % 20 civarındadır. Beklentisi karşılanmayan erkeklerin oranının % 21,4; kızların oranının ise % 20,5 olduğu ama bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır (Bkz. **Tablo4**).

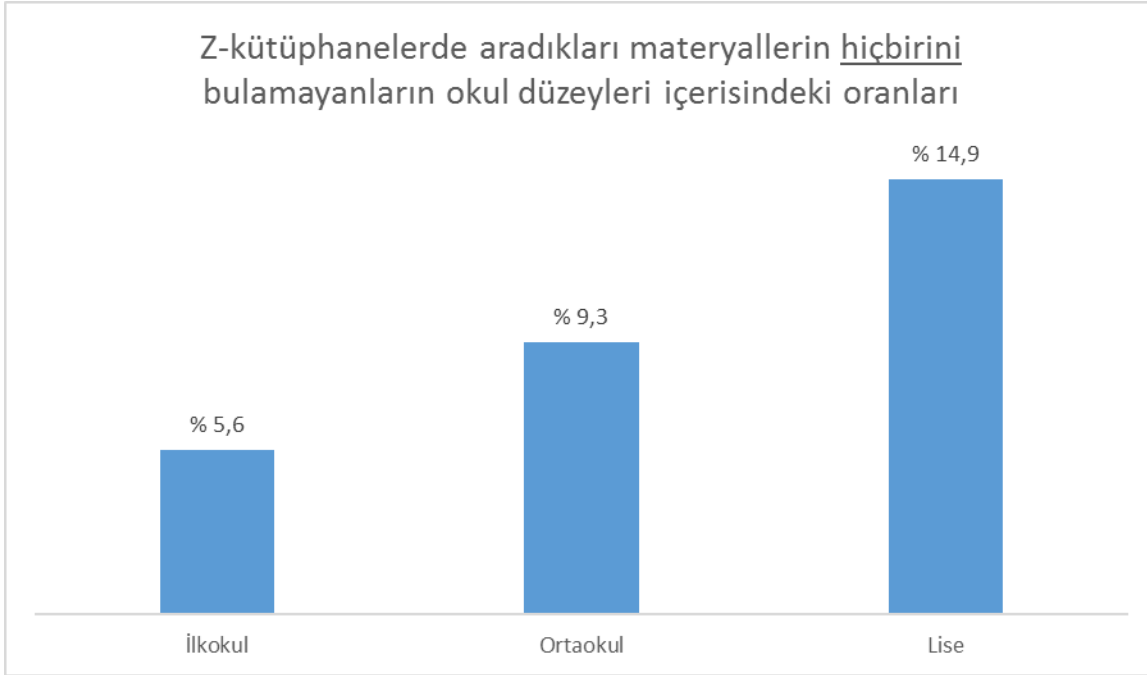
(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Tablo4. Z-kütüphanelerden beklentileri karşılanmayan öğrencilerin cinsiyetler içerisindeki oranları

- İlkokul düzeyindeki öğrencilerin % 5,6'sı; ortaokul düzeyindeki öğrencilerin % 9,3'ü ve lise düzeyindeki öğrencilerin %14,9'u z-kütüphanelerde aradıkları materyallerin hiç birini bulamadıklarını dile getirmişlerdir (Bkz. **Tablo 5**). Z-kütüphanelerde aradıkları materyallerin çok azını bulabildiklerini dile getiren öğrencilerin oranları ise ilkokullarda % 16,5; ortaokullarda % 20,9 ve liselerde 26,6'dır. Bu oranlar yüksektir ve z-kütüphanelerin koleksiyonlarının (öğrenci talepleri ve müfredat doğrultusunda) genişletilmesiyle zaman içerisinde düşmesi beklenebilir.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

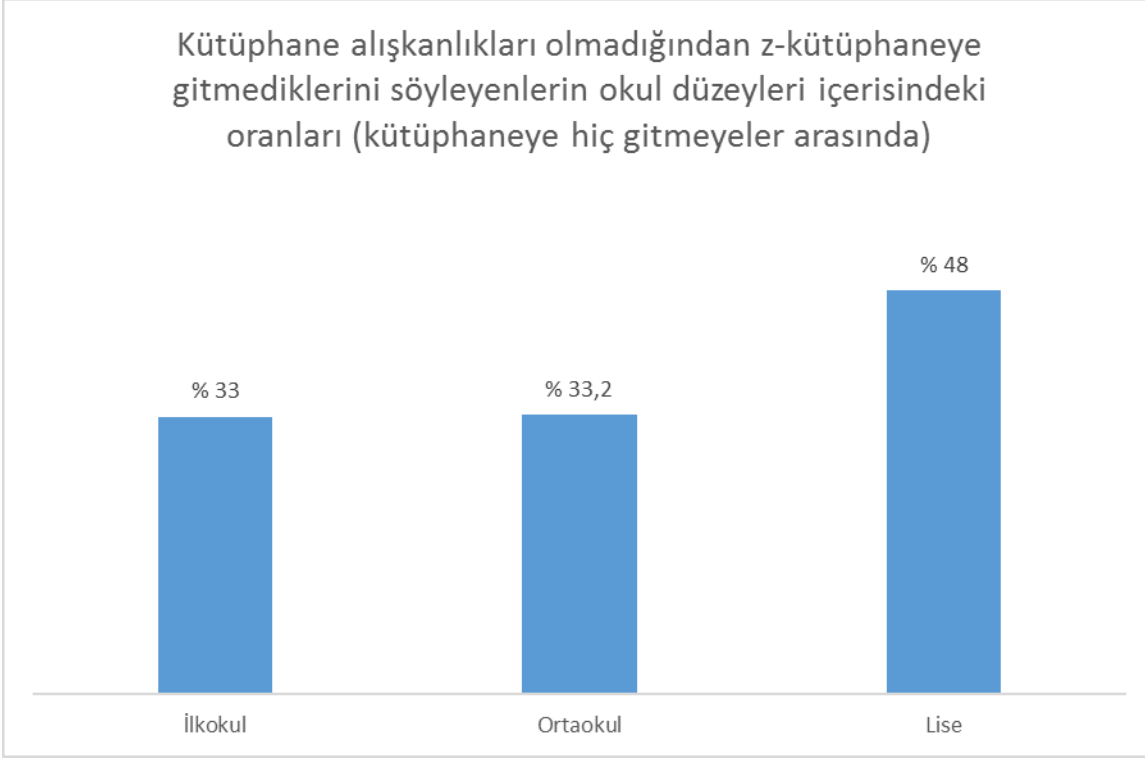

Tablo5. Z-kütüphanelerde aradıkları materyallerin hiçbirini bulamayanların okul düzeyleri içerisindeki oranları

- Hiç kütüphaneye gitmeyen öğrencilerin kütüphaneye gitmeme nedenleri sorulduğunda en fazla işaret edilen neden alışkanlıklarının olmamasıdır (Lise öğrencileri arasında hiç kütüphaneye gitmeyenlerin % 48’i; ortaokul öğrencilerinin % 33,2’si ve ilkokul öğrencilerinin % 33’ü bu nedene işaret etmişlerdir. Bkz. **Tablo6**). İlkokul öğrencilerinin önemli bir kısmı (%16,7) “nasıl yararlanacaklarını bilmedikleri için” kütüphaneye gitmediklerini belirtmişlerdir. Lise öğrencileri arasında ön plana çıkan neden “ihtiyaç hissetmiyorum” (%23,9). Bu tablodan ortaya çıkan iki şeye dikkat çekmek gerekir: Birincisi, ilkokul öğrencilerinin z-kütüphanelerden yararlanmak istemelerine rağmen nasıl yararlanacaklarını bilmemelerinden ötürü kütüphaneye gitmedikleri. İkincisi, lise öğrencilerinin “ihtiyaç hissetmiyorum” ve “alışkanlığım olmadığı için gitmiyorum” (ikisinin toplamı % 72 civarında) gibi çözülebilir ama yüksek oranda öne sürülen nedenlerle z-kütüphanelere gitmiyor oluşudur.
- Z-kütüphaneler renk ve tasarımlarıyla sıra dışı özellikler taşımakta ve geleneksel, resmi kurum atmosferini aşmayı hedeflemektedirler. Bu nedenle öğrencilerin renk ve tasarımları ne ölçüde beğendiklerini görmek önemlidir. Araştırmanın ortaya çıkardığı verilerden biri, Z-kütüphanelerin renk ve tasarımlarına dair öğrenci görüşlerinin okul düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı derecede değiştiğidir. Z-kütüphanelerin renk ve tasarımlarını beğenmeyenlerin oranları şöyledir: Lise düzeyinde % 36,6; ortaokul düzeyinde % 27,2 ve ilkokul düzeyinde %

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

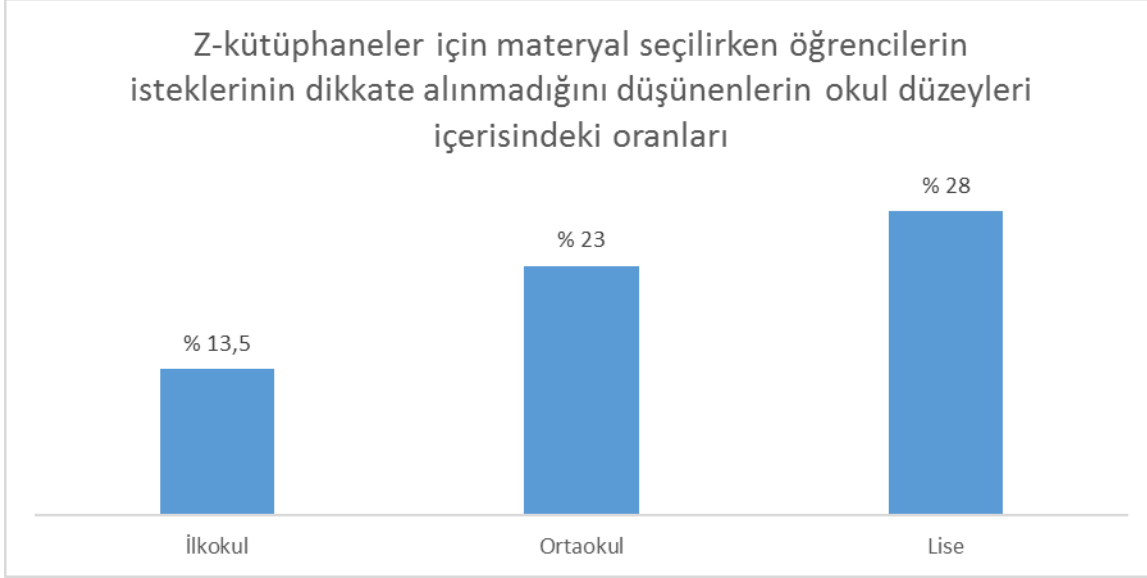
11,7 (Bkz. **Tablo9**). Ayrıca, araştırmanın ortaya koyduğu diğer veriler göstermektedir ki Z-kütüphanelerin tasarım ve renklerinin beğenilip beğenilmemesi ile ilgili olarak bölüm türleri değil okul düzeyleri etkilidir. Başka bir deyişle sözel, sayısal veya Türkçe-matematik bölümleri arasında Z-kütüphanelerin renk ve tasarımlarını beğenip beğenmeme bakımından anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir.

Tablo6. Z-kütüphaneyi hiç kullanmayan öğrenciler arasında “kütüphane alışkanlığım olmadığı için hiç kullanmıyorum” diyenlerin okul düzeylerine göre oranları

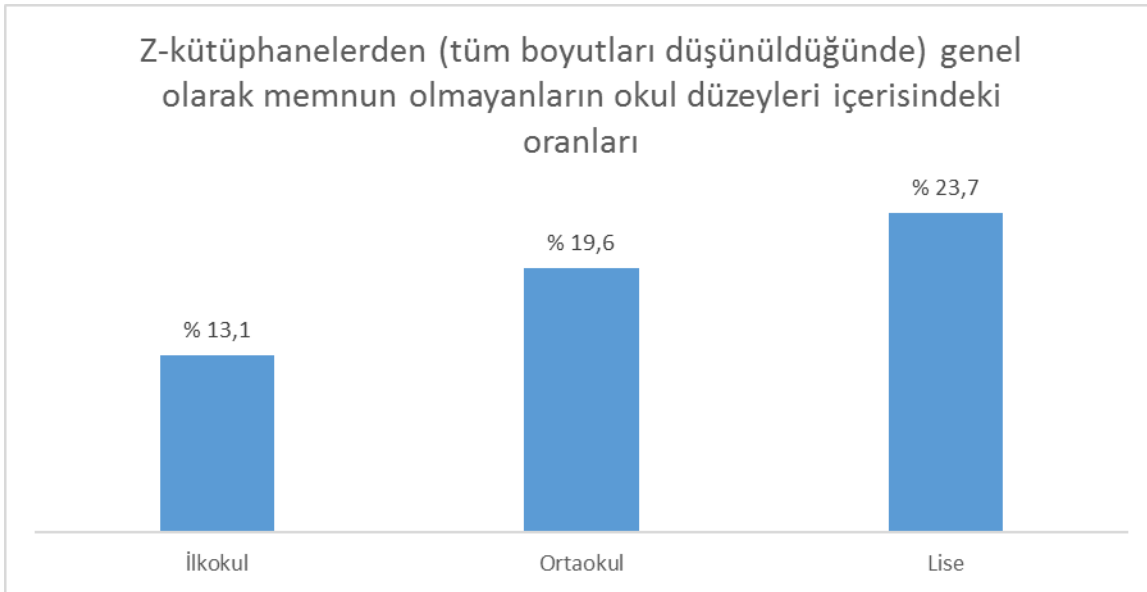
- Öğrencilerin önemli bir kesimi, Z-kütüphanelere materyal seçilirken öğrencilerin isteklerinin dikkate alınmadığı kanaatindedir. İlkokul öğrencilerinin % 13,5’i; ortaokul öğrencilerinin % 23’ü ve lise öğrencilerinin % 28’i, Z-kütüphanelere materyal seçiminde öğrenci isteklerine gereken önemin verilmediğini düşünmektedirler (Bkz. **Tablo7**).

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Tablo7. Z-kütüphane koleksiyonları oluşturulurken öğrencilerin isteklerinin dikkate alınmadığını düşünen öğrencilerin okul düzeyleri içerisindeki dağılımları.

- Z-kütüphaneleri tüm boyutlarıyla bir defada değerlendirmelerini sağlamak için öğrencilere “Z-kütüphane hizmetlerinden gelen olarak memnun musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya en yüksek oranda (%23,7) lise seviyesindeki öğrencilerden; ikinci sırada ortaokul seviyesindeki öğrencilerden (%19,6) ve son sırada ilkokul düzeyindeki öğrencilerden (%13,1) “hayır” cevabı gelmiştir (bkz. **Tablo8**). Okul seviyelerine göre verilen cevaplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu Ki-kare testi ortaya çıkarmıştır ($p=0,00<0,05$).

Tablo8. Z-kütüphanelerden genel olarak memnun olmayanları okul düzeyleri içerisindeki oranları.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

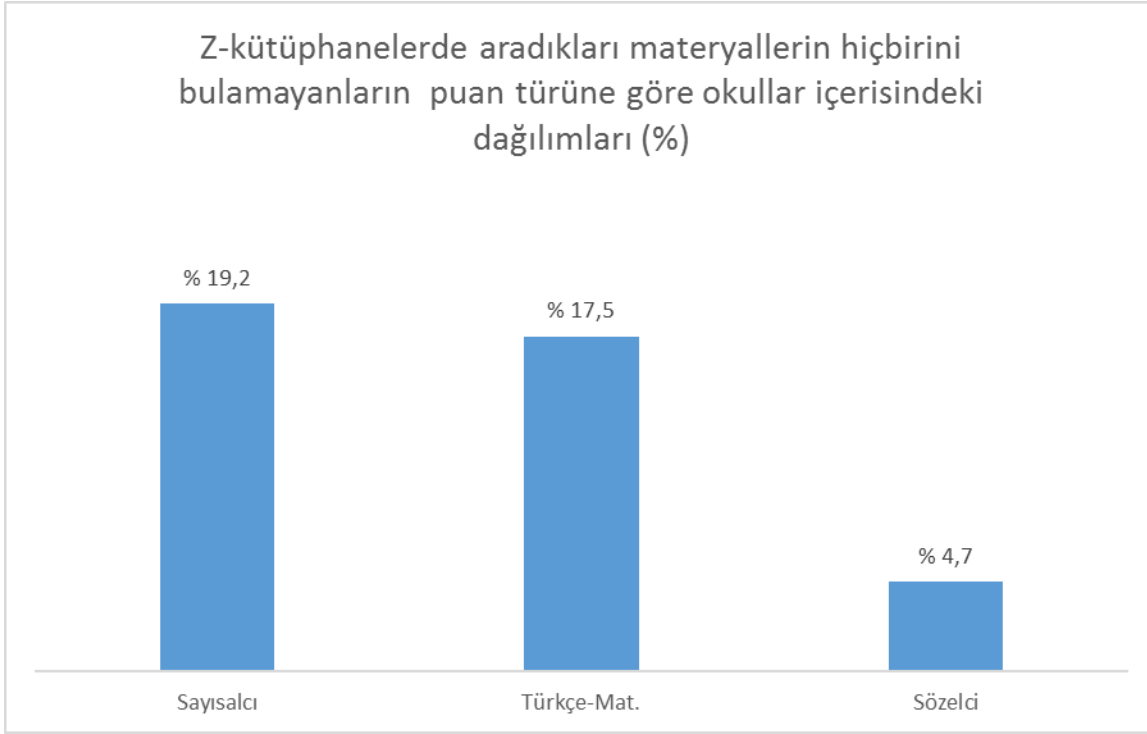
- Genel olarak her açıdan ilkokul öğrencileri Z-kütüphanelerden en fazla memnun olan; Z-kütüphanelerin etkisini en fazla hisseden kesimdir. Z-kütüphanelerden en az memnun olan ve etkilerini en az hisseden kesim ise lise öğrencileridir.

Tablo9. Z-kütüphanelerin renk ve tasarımlarını beğenmeyenlerin okul düzeyleri içerisindeki oranları

- Öğrencilerin, Z-kütüphanelerde aradıkları ve ihtiyaç duydukları kaynakları ne ölçüde bulabildikleri araştırıldığında, ihtiyaç duydukları kaynakların hiç birini bulamayanların oranının en fazla (% 19,2) sayısalcı; ikinci sırada Türkçe-matematikçi (% 17,5) ve en son sırada sözelci (%4,7) olduğu ortaya çıkmıştır (Bkz. **Tablo 10**). Bu sonuçlardan hareketle, Z-kütüphanelerdeki koleksiyon türlerinin çoğunlukla sözel öğrencilerine hitap ettiği; sayısal ve Türkçe-matematik öğrencilerinin aradıkları materyal türlerinin daha çok zenginleştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Tablo10. Z-kütüphanelerde aradıkları materyallerin hiçbirini bulamadıklarını söyleyen öğrencilerin puan türüne göre okullardaki oranları

1. BÖLÜM: LİTERATÜR

BÖLÜM I: LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Okul Kütüphaneciliğinin Genel Olarak Kütüphanecilik İçerisindeki Yeri; Türkiye'deki Tarihçesi ve Dünyadaki Örnek Uygulamalar

1.1.1.Okul Kütüphaneciliği: Trendler ve tanımlar

Uluslar Arası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)), “Herkes İçin Bilgi Zirvesi”nden sonra yayınladığı raporun “21. Yüzyılda Kütüphane Nedir?” başlıklı kısmında şu tespitleri yapmaktadır:

21. Yüzyılda kütüphane:

- Bilgiye, fikirlere ve hayal gücünün ürünlerine ulaşmayı sağlayan araçtır.
- Kâh dünyadaki yerinizi anlamayı; kâh çocuk hikâyelerinden keyif almayı; güvenli su kaynakları hakkında bilgi edinmeyi ya da eskilerin bilgece fikirlerinden ilham almayı sağlayan yerdir.
- Halkın ihtiyacına cevap veren, insanların bir araya gelmesini sağlayan yerdir.
- Geniş ölçekli keşiflerin yapılabildiği; hayat boyu öğrenmenin araçlarının sağlandığı; politik ve sosyal merakların giderildiği mekândır.
- Fikirlerin ve ilhamların korunduğu bankadır.
- Yeni yeteneklerin edinildiği yerlerdir.
- Halkın bir araya geldiği, keyifli ve eğlenceli etkinliklerin olduğu yerdir.¹

Kütüphanecilik konusunda uluslara arası otorite olan IFLA'nın genel olarak kütüphaneciliğe yüklediği bu misyonlar, okul kütüphaneciliği için de geçerli olmakla birlikte okul kütüphaneciliğinin misyonları, çalışma ilkeleri ve işlevleri ile ilgili olarak ayrıca tanımlamalar geliştirilmiştir. IFLA/UNESCO, okul kütüphaneciliği bildirgesinde okul kütüphaneciliğinin misyonunu şu şekilde belirlemiştir:

Okul kütüphanesi, giderek artan bilgi ve bilgiye dayalı günümüz toplumunda, işlevsel başarı için temel bilgi ve düşünceleri sağlar. Okul kütüphanesi, öğrencileri yaşam boyu öğrenme

¹ http://www.unige.ch/biblio/ses/IFLA/rol_lib_030526.pdf, erişim 8 Aralık 2014.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

becerileriyle donatır ve onların hayallerini geliştirir. Böylelikle, onların sorumlu vatandaşlar olarak yaşamalarına devam etmelerini sağlar.²

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), okul kütüphanelerinin misyonunu şöyle belirlemiştir: “Okul kütüphaneleri öğrenme hizmetlerini sağlar; okulla ilişkili insanların eleştirel düşünen ve her türlü bilgiyi ve medyayı etkili bir biçimde kullanabilen bireyler olmaları yolunda hizmet sunar. UNESCO Halk Kütüphaneleri Manifestosu’nun ilkeleri uyarınca geniş bilgi ve kütüphane ağlarına erişim sağlar”.³

IFLA/UNESCO, okul kütüphanelerine özel bir önem atfeder. Bu otoritelere göre okul kütüphanelerinin hedefleri şunlar olmalıdır:

- Okul müfredatında belirlenen eğitimsel amaçları desteklemek ve güçlendirmek
- Çocuklarda okuma, öğrenme ve kütüphanelerden ömür boyu yararlanma alışkanlığını oluşturmak ve sürdürmek
- Bilme, anlama, hayal kurma ve keyif alma amaçlı bilgi üretme ve edinme fırsatlarının yaratılmasına katkıda bulunmak
- Biçimine ve aracısına bakılmaksızın, toplumsal iletişimdeki hassasiyetleri de içerecek şekilde, bilgiyi elde etme ve kullanma becerilerini geliştirmede tüm öğrencilere destek olmak
- Kullanıcıları yerel, bölgesel, ulusal ve küresel ölçekte farklı fikir ve düşüncelere açık hale getiren kaynaklara ve fırsatlara erişim sağlamak
- Kültürel ve sosyal farkındalık ve duyarlılık geliştiren aktiviteler düzenlemek
- Okulun misyonuna ulaşması konusunda öğrencilerle, öğretmenlerle, yöneticilerle ve velilerle işbirliği içerisinde çalışmak
- Enetelektüel özgürlüğün ve bilgiye erişimde özgürlüğün, demokrasiyi geliştirecek etkili ve sorumluluk sahibi yurttaşların oluşmasında ne denli önemli olduğunu bilerek çalışmak
- Okul kütüphanesindeki hizmetlerden ve kaynaklardan yararlanma konusunda okul üyelerini ve onun ötesindeki insanları teşvik etmek.⁴

² <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm> , erişim: 11 Aralık 2014.

³ http://www.unesco.org/webworld/libraries/manifestos/school_manifesto.html , erişim: 8 Aralık 2014.

⁴ <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm> , erişim 11 Aralık 2014.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

1.2. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliğinin Kısa Tarihçesi⁵

Osmanlı döneminde kütüphaneler genellikle eğitim, sağlık ve ibadet amacıyla inşa edilen “külliye”lerin bir parçası olarak kurulurdu. Örneğin Fatih Camii Kütüphanesi, Ayasofya Kütüphanesi, Nuruosmaniye Külliyesi Kütüphanesi bunun örnekleridir. Batı tarzında modern okulların kurulmasıyla birlikte bu okullara da kütüphaneler eklenmesi, 18. Yüzyılda görülmeye başlanmıştır. I. Mahmud’un bizzat ilgilendiği ve açılışından kısa süre sonra bizzat ziyaret ettiği Galatasay Mektebi Kütüphanesi, bunun ilk örneklerindendir (Cunbur, 1960).

1927 yılında çıkarılan Lise ve Okullar Talimatnamesi, 1950’li yılların sonuna kadar okullardaki kütüphanelerle ilgili cılız bir yönetim mevzuatını meydana getirmiştir. 1959 yılında “Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği” hazırlanarak yürürlüğe sokulmuştur. Bu yönetmelik kısa süre içerisinde okul kütüphanecisini “ayniyat memuru” durumuna düşürerek kütüphanecilik yapmasına engel olmakla eleştirilmiştir (paradoksal biçimde, Türkiye’de okul kütüphaneciliği için önemli bir kilometre taşı olan bu yönetmeliği okul kütüphaneciliğinin gelişmesine engel olarak gören eleştiriler, 1970’lerde bile devam etmiştir). 26 Ağustos 1976 tarihinde yeni bir Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra bu yönetmelik, genelgelerle desteklenmiştir (Önal, 1986: 22-23). 22 Ağustos 2001 tarihli, “Milli Eğitim Bakanlığı Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği” 24501 sayısı Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girerek, 1976 tarihli Yönetmeliği iptal etmiştir. 2001 yılından bugüne, Yönetmelikte çeşitli tadilatlar yapılmış ve bu yönetmelikle Okul Kütüphaneleri yönetilmeye devam edilmiştir.

Türkiye’de okul kütüphaneciliğinin gelişmesinde, Milli Eğitim Şuralarının, Türk Kütüphaneciler Derneği’nin ve Kalkınma Planları’nın en önemli aktörler olduğunu görüyoruz. Ayrıca okul kütüphaneciliğinde (eğitim politikalarına müdahalenin parçası olarak) 1960 ve 1980 darbelerinden sonra önemli hamleler olduğunu görüyoruz. 7. Milli Eğitim Şurası’nda (5-15 Şubat 1962) ilk defa okul kütüphaneciliği ile ilgili açık öneriler getirilmiştir. Öneriler kabul edilmiş ve Bakanlık tarafından genelge ile duyurulmuştur. Daha sonra Sekizinci Şura (28 Eylül-3 Ekim 1970) ve Dokuzuncu Şurada (24 Haziran-4 Temmuz 1974) ortaöğretim müfredatına

⁵ Okul kütüphanesi terimi, genellikle yüksek öğretim kurumlarının kütüphanelerini içermez. Okul kütüphanesi terimi, kütüphanecilik literatüründe halk kütüphanesinden ve çocuk kütüphanesinden farklıdır. Türkiye’de çocuk kütüphaneleri 1950’li yıllarda ilk kez kurulmuştur. Fahriye Kınalı, 1955’te Amerika’da bazı kütüphanelerde staj gördükten sonra 1955’te Ankara’da, Milli Kütüphane’ye bağlı Bahçelievler Çocuk Kütüphanesi’ni kurmuştur (Özertim, 1955:150). Kınalı, bu kütüphaneyi olabildiğince renkli, canlı biçimde tasarlamıştır. Kınalı, çocuk kütüphaneleri ile ilgili bir de kitap yayınlamıştır. Bkz. Kınalı, 1955.Okul kütüphanelerinin tarihi daha eskidir. Müjgan Cumbur, Sultan I. Mahmud döneminde (1730-1754) Galatasaray Mektebi Kütüphanesi adlı okul kütüphanesinin açılışını belgelerıyla anlatır (Cunbur, 1960).

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

kütüphane bilgisi dersinin konması kararlaştırılmış; Onbirinci Milli Eğitim Şurasında (8-11 Haziran 1982) ise “okul kütüphaneciliği uzmanları”nın yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Kalkınma planlarında da okul kütüphaneciliği ile ilgili kararlar olduğunu görüyoruz. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık aşamasında (Milli Eğitim Özel İhtisas komisyonu, Eğitici Yayınlar Alt Komisyonu Raporu’nda) okul kütüphaneleri ile ilgili özel öneriler getirilmiştir. Ancak bu öneriler hazırlık aşamasında kalmış ve Beşinci Kalkınma Planına girmemiştir (Önal, 1986: 18-21). 1980 darbesinden sonra, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’na (MEGSB) bağlı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Yayınlar Daire Başkanlığı bünyesinde, 24 Nisan 1981 tarihinde “Okul Kütüphaneleri Şubesi” kurulmuştur.

1.3. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliği İle İlgili 1960’lardan Bugüne Kadar Öne Çıkan Başlıca Eleştiri Konuları ve Öneriler

1950’li yılların sonu-1960’ların başlarından itibaren, Halk Kütüphanelerinin gelişimine paralel olarak, Okul Kütüphaneciliği’nin de önemi takdir edilmiş, bu konuda önemli mesafeler kaydedilmiştir. Kimi eğitimciler, John Dewey’in 1920’lerde okul kütüphaneleri hakkında yazdıklarına atıflar yaparak, bir okulu inşa etmeden önce ona bir kütüphane mekânı seçilerek işe başlanması gerektiğini öne sürmüştür. Aynı bakış açısıyla, okul kütüphanelerinin gelişiminin, Türkiye’de demokrasinin gelişmesi için vazgeçilmez olduğu düşüncesi de savunulmuştur (Türkyiğit, 1969: 265).

1960’lı yıllarda okul kütüphanelerinin düzenlenmesi konusunda görüşler ortaya çıkmıştır. Nejdett Sançar, 1960’lı yıllarda okullardaki kütüphanelerin işlevsiz olmalarının arkasında, bu kütüphaneleri işletecek nitelikli personelin bulunamamasını görmektedir (Sançar, 1960:10). Sançar, okul kütüphanelerinin iyileştirilmesi için “Arap alfabesiyle yazılmış kitapları ve zararlı kitapları süratle ayıklamayı” ve “kütüphaneci yetiştirmeyi” önerir. Sançar’a göre “eğer maarifi bugünkü söyleyişle bir “milli eğitim” olarak anlayacaksak, okul kütüphanelerini de bu “milli eğitim”in sağlanmasında yardımcı hale sokmak vazifedir” (Sançar, 1960: 12).

7. Milli Eğitim Şûrası’nda (5-15 Şubat 1962), okul kütüphaneciliği ile ilgili sorunlar şöyle özetlenmiştir:

a-Eğitim sistemi

b-Çocuk ve gençlere yönelik yayınların azlığı

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

c-Nitelikli görevli personelin azlığı (Bayraktar, 1978: 132).

Türk Kütüphaneciler Derneği, 1978 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na, okul kütüphaneciliğinin geliştirilmesi için şunları önermiştir:

a-İlkokul ikinci sınıflara kütüphanelerle ilgili dersler konması

b-Orta dereceli okullar için “kütüphane bilgisi” dersinin haftada en az bir saat mecburi ders olarak müfredata konulması

c-Öğretmen kütüphanecilerin yeterlilik kurslarına gönderilmesi

d-Okul kütüphaneleriyle ilgili kursların en az 30 iş günü olarak belirlenmesi ve dersi verecek öğretim üyelerinin de yeterliliğinin sağlanması

e-Okul kütüphaneleri ile halk kütüphaneleri arasında teknik konularda standart birliğine varılması

f-Okul kütüphanelerinin, kütüphanecilik konusunda bilgi sahibi müfettişlerce denetlenmesi

g-Okul kütüphanelerinde görevlendirilen personelin, okulun başka işlerinde görevlendirilmemesi (Bayraktar, 1978:134).

1970'li yıllarda, kütüphanecilik uzmanları tarafından okul kütüphaneciliği ile ilgili olarak önceki yıllarda atılan adımların yetersizliği vurgulanmıştır. Örneğin Türk Kütüphaneciler Derneği, 8. Milli Eğitim Şûrası'nda (28 Eylül-3 Ekim 1970), okul kütüphaneciliği ile ilgili tespitlerde bulunmuş ve Şura Başkanlığı'na bir dizi öneride bulunmuştur. Buna göre Türkiye'de okul kütüphaneciliğinin sorunları bir kaç başlık altında, şu şekilde tespit edilmiştir:

a-Yönetim ve denetim: 1959 yılında çıkarılan Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'nin iyi işleyen bir yönetim mekanizması kuramadığı tespitinden hareketle, sadece okul kütüphaneciliği ile uğraşan personel istihdamı ve okul kütüphanelerinin bağlı olduğu MEB bünyesinde veya Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlı yeni bir müdürlük kurulması önerilmiştir.

b-Organizasyon veya sistemdeki yetersizlik: Bu konudaki aksaklıkların giderilmesi için, ilkokullar ve orta öğretim için ayrı ayrı “merkezî” kütüphaneler kurulması ve periyodik olarak bu merkezi kütüphaneden okul kütüphanelerine kaynak gönderilmesi önerilmiştir.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

c-Materyal seçimi: Kaynakların verimli kullanılması ve doğru materyallerin seçilmesi için Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde bir komisyon kurulması önerilmiştir.

d-Öğretmenlerin kütüphane kavramına bakışı: Öğretmen yetiştiren kurumlarda, kütüphanecilikle ilgili zorunlu derslerin okutulması önerilmiştir (Sefercioğlu, 1970).

1970'li yıllarda Türkiye'de okul kütüphaneciliğinin içerisinde bulunduğu durumu “yüz kızartıcı” olarak nitelendiren Özer Soysal, sorunların kökenindeki esas nedenleri şöyle sıralamaktadır:

a-Eğitim politikalarının okul kütüphaneciliği karşısındaki duyarsızlığı

b-Türk kütüphaneciliğinin temel programlardan ve stratejilerden yoksun oluşu

c-Genel eğitim ve kütüphanecilik için yatırım planlarındaki eksiklikler (Soysal, 1971: 132).

Soysal, genel olarak kütüphanelerle ilgili konuların 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda planlama kadrajına girmiş olmasını önemli bir gelişme olarak görür ama kalkınma planlarında daha ayrıntılı ve titiz bir şekilde bu konuya vurgu yapılmamış olmasını da bir eksiklik olarak tespit eder.

1980'lerde de eğitim bilimcilerin ve kütüphanecilerin ortak görüşü, okul kütüphanelerinin, eğitimin vazgeçilmezi bir parçası olduğudur. Okul kütüphaneleri, eğitim müfredatı ile bağlantılı çalışan, yaratıcı, tamamlayıcı, çeşitli ama belirli ilgi alanlarına odaklanmış koleksiyona sahip kurumlar olarak tarif edilmiştir (Soysal vd. 1982).

1980 darbesinden sonra eğitim politikalarında yeniliklere gidilmiş, 10. Milli Eğitim Şurası'nda (23-26 Haziran 1981) “Yeni Türk Milli Eğitim Sistemi” başlığı altında bazı reformlar planlanmıştır. Bu reformların bir parçası olarak okul kütüphaneciliğinde de iyileştirmeler öngörülmüştür. Bunlar:

a-Okullarda kütüphaneye gereken önemin verilmesi ve kütüphane öğretmenin okul-aile birliği ile okul arasındaki işbirliğinde ve okul ile uzmanlar, öğretmenler arasındaki işbirliğinde öncü rol oynaması

b-Okul binası planlanırken kütüphanesi için bir yerin mutlaka planda gösterilmesi

c-Okul Örgütü içerisinde okul kütüphanesinin gösterilmesi; Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde belirtilen görev ayrımlarının titizlikle uygulanması; personelin verimli kullanılması

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

d-Kütüphane öğretmeni ve kütüphaneci öğretmenlerin iyi yetişmelerinin sağlanması

e-Milli eğitim müdür yardımcılarında birinin sadece okul kütüphaneleri ile ilgili konularla ilgilenmesi

f- 7. veya 8. yıllardan birinde haftada bir saat Kütüphane Bilgisi dersinin konulması (mümkünse seçmeli ders olarak da konması)

g- Tüm liselerin 2. veya 3. sınıflarından birinde haftada bir saat Kütüphane Bilgisi dersi konması

h- Öğretmen yetiştiren kurumlarda, dönemlerden birinde haftada en az 1 saatlik Kütüphanecilik Bilgisi dersinin konması

i- Şube Müdürlüğü düzeyinde yönetilen okul kütüphanelerinin genel Müdürlük halinde örgütlenmesi (Bayraktar ve Duman, 1982:111-114).

İnci Ünal, 1980'lerin ikinci yarısında, "okul kütüphanelerinin hizmet vermesini etkileyen yönetimsel faktörler"i şöyle sıralamıştır:

a-Eğitim politikası (eğitim politikalarında, okul kütüphanelerine özel yer ayrılması gerektiğini söyler).

b-Yönetim ilkeleri

c-teşkilat ve görevler

d-Yönetmelikler ve genelgeler.

Önal, okul kütüphaneciliğinin gelişmesi için şu önerilerde bulunmuştur:

a-"Eğitim politikamız içinde, okul kütüphaneleri eğitimin temel unsuru olarak düşünülmeli ve eğitim sistemimiz kütüphaneye etkin olarak yer vermelidir.

b-Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı okul kütüphanelerinin geliştirilmesi ile ilgili tedbirleri almalı ve bu tedbirleri kalkınma planlarına sokmalıdır

c-Milli Eğitim Şuralarında okul kütüphanelerinin gereksinimlerini karşılayacak, uygulamaya yönelik kararlar alınmalı ve gerçekleştirilmelidir

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

d-Okul kütüphanelerinin eğitimdeki önemine rağmen, sorunları çok ve çeşitlidir. Sorunların çözülmesi ve gelişmenin sağlanması için Okul Kütüphaneleri Şubesi, Daire Başkanlığı haline getirilmelidir. Görevleri ve yetkileri artırılmalıdır.

e-Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği, uygulamada görülen aksaklıkları giderecek ve gelişim için daha çok kaynaklara yer verecek şekilde, modern okul kütüphaneciliği esaslarına uygun olarak değiştirilmelidir” (Önal, 1986: 26).

1.4. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliği İle İlgili Bazı Sayısal Bilgiler

TÜİK (eski adıyla DİE), 1959-1968 yılları arasında Türkiye’deki okul kütüphaneleri ile ilgili istatistikleri tutmuş, 1968 yılından sonra okul kütüphaneleri ile ilgili istatistikler üretmeyi bırakmıştır (bu yıldan itibaren yalnızca halk kütüphaneleri ve milli kütüphane ile ilgili istatistikler tutulmuştur). 2013 yılında “Örgün ve yaygın eğitim kurum kütüphaneleri ve materyal sayısı” yayımlanmıştır (Tablo 1.) ancak bu istatistikler, “okul kütüphanesi” tanımlamasının dışında kalan yüksek öğretim kurumlarını da içerdiği için, okul kütüphaneleri ile ilgili kesin bilgileri vermemektedir. Başka bir deyişle, söz konusu istatistikler, okul kütüphanelerini de içine alan daha geniş kapsamlı sayıları vermektedir. Yine de, belirli bir hata payı içerse de 1968 yılına ait sayılarla 2013 yılına ait sayıları karşılaştırarak okul kütüphaneciliğinin kapasite bakımından nereye geldiğine dair bir fikir edinebiliriz.

Tablo 1: Örgün ve Yaygın Eğitim Kurum Kütüphaneleri ve Materyal Sayıları

MATERYAL TÜRÜ	1968	2013
Okul kütüphaneleri sayısı	1747	27.449
Okul kütüphanelerindeki kitap sayısı	4.500.000	27.934.966
Okul kütüphanelerindeki süreli yayın (dergi vb.) sayısı	-	312.031
Okul kütüphanelerindeki CD sayısı	-	503.197
Okul kütüphanelerindeki DVD sayısı	-	158.370
Okul kütüphanelerindeki VCD sayısı	-	183.504
Okul kütüphanelerindeki video kaset sayısı	-	232.131
Afiş, at, harita, mikrofilm, disket vb. sayısı	-	901.096

(Kaynak: TÜİK; 2013)

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

1968 yılında Türkiye’de 1747 okul kütüphanesi vardı⁶ (Soysal vd, 1982: 66; Bayraktar, 1978:132). 2013 yılında okul kütüphanesi sayısı 27.449’a ulaşmıştır. 1968 yılında okul kütüphanelerindeki kitap sayısı 4.5 milyon civarında iken 2013 yılında bu sayı 28 milyon civarına yükselmiştir. Bu artış olumlu olmakla birlikte, kütüphane başına düşen kitap sayısında bir azalma olması da dikkat çekicidir. 1968 yılında okul kütüphanesi başına düşen kitap sayısı ortalama 2.575 iken bu sayı 2013 yılında 1017’ye düşmüştür. Yani ülke genelinde okul kütüphanesi sayısında artış olurken kütüphane başına düşen ortalama kitap sayısında çok büyük bir azalma meydana gelmiştir.

Kütüphanelerin kapasitesi, konunun “arz” kısmını oluşturur. Peki “talep” ne durumdadır? TÜİK 1968 yılından sonra okul kütüphaneleri ile ilgili ayrıntılı istatistik üretmeyi bıraktığı için ülke genelinde okul kütüphanelerinden yararlanma istatistiklerinden yoksunuz. Ancak dolaylı yollardan öğrencilerin kütüphane kullanım taleplerinin sayısal karşılığı hakkında fikir edinebiliriz. Bunun bir yolu, halk kütüphanelerinden çocuk kullanıcıların yararlanma istatistiklerine bakmaktır.

Tablo 2: Halk Kütüphanelerinde Kullanıcı ve Kayıtlı Çocuk Sayıları; Ödünç Verilen Materyal Sayıları

Türkiye genelinde 5-17 yaş aralığında toplam çocuk sayısı	Halk kütüphanelerinde çocuk kullanıcı sayısı	Halk kütüphanelerine kayıtlı çocuk üye sayısı	Halk kütüphanelerinde çocuk kullanıcılara ödünç verilen materyal sayısı
16.555.287	10.062.032	431.441	3.465.408

(Kaynak: TÜİK: 2014)⁷

TÜİK verilerine göre 2013 yılında Türkiye genelinde 5-17 yaş aralığındaki çocuk sayısı 16.555.287’dir. Halk kütüphanelerinden yararlanan çocuk kullanıcı sayısı 10 milyon civarındadır. Halk kütüphanelerine kayıtlı çocuk üye sayısı 431.441’dir. 2013 yılı içerisinde çocuk kullanıcılar tarafından ödünç alınan materyal sayısı 3.465.408’dir.

⁶ Kütüphane kurma kriterlerine göre bu yılda okul kütüphanesine sahip olması gereken okul sayısı 2682 idi. Bayraktar, kütüphanecilik uzmanlarına göre ideal bir okul kütüphanesinde 200-1000 öğrenciye sahip okullarda 5000-9000 arası koleksiyon olması gerektiğini; 1000’den fazla öğrencisi olan okullarda öğrenci başına 8 kitap olması gerektiğini söyler. Buna göre, 1968 yılında Türkiye’deki okul kütüphanelerinde 6,5 milyon kitap olması gerekirken bu sayının 4,5 milyonun biraz üstünde kalmış olduğunu vurgular (üstelik bunların yaklaşık % 20’sinin ders kitapları olduğunu da tespit eder) (Bayraktar, 1978:134).

⁷ TÜİK’in bu verilerinde “çocuk” tanımlaması, 0-17 yaş aralığını kapsar. Kütüphaneden ödünç alma yaşının en erken 5 yaş olduğunu düşünebiliriz.

1.5. Okul Kütüphaneciliği İle İlgili Küresel Eğilimler ve Uygulama Örnekleri

Okul kütüphaneciliği uygulamada çok daha eski olmakla birlikte, 20. Yüzyılın başında özel bir öneme kavuşmuştur. 1960'larla birlikte tüm dünya ülkeleri ile birlikte Türkiye'de de okul kütüphaneciliğine eğitim politikalarında geniş yer verilmiştir. 1990'larda bilişim teknolojisinin hızla gelişmesiyle birlikte kütüphaneciliğin fonksiyonları da okullarda hızla yenilenmiştir. Okul kütüphanelerinin kitap dışı materyallerle zenginleştirilmesi, öğrencilerin kütüphaneden farklı biçimlerde ve farklı amaçlarla yararlanmalarını sağlamak amacıyla kütüphanelere farklı boyutlar katılması, dünyada giderek yaygınlık kazanan bir eğilimdir. Bu yeni eğilimle birlikte kütüphaneler işlevlerini genişleterek araştırma ve bilgi edinme gibi entelektüel amaçlara hizmet etmenin ötesine uzanmakta, öğrencilerin çok yönlü bilgi ve beceri edinmelerine yardım etmek, onların iş bulma, okul dışı yaşama entegre olma konularında gelişmelerine katkıda bulunmak; sanatsal becerilerini geliştirmelerine, yeni ilgi alanları edinmelerine ve dünyadaki yeni trendlerden ve yönelimlerden haberdar olmalarına katkı sağlamak gibi görevleri de üstlenmişlerdir.

Okul kütüphaneciliği konusunda uluslar arası otorite diyebileceğimiz aktörler *Uluslar Arası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu* (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) ve *Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü*'dür (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO). Bu kuruluşların kütüphanecilikle ilgili olarak belirlediği standartlar, giderek küresel düzeyde kabul görmektedir. Bunlar dışında her ülkenin de kütüphanecilik konusunda kendine özgü otoriteleri vardır.

Farklı ülkelerdeki uygulamalara baktığımızda, IFLA/UNESCO'nun okul kütüphaneciliği bildirgesinin uygulamalara renk verdiğini görüyoruz. Genel olarak okul kütüphaneciliğindeki eğilimlerin araştırma-bilgi edinme amacı dışında, beceri edinme, entegrasyon, iş yaşamına hazırlanma, küreselleşmeye entegre olma, yeniliklerden haberdar olma amaçlarının yanı sıra, kütüphanecilik becerisi yükseltilmiş öğretmenlerin istihdamını da içeren yeniliklere doğru evrildiğini söyleyebiliriz.

Örneğin Avustralya'daki ASLA'nın (Australian School and Library Association: Avustralya Okul ve Kütüphane Derneği) faaliyetleri, okul kütüphaneciliğindeki bu yeni trendin iyi bir örneğidir. ASLA, Avustralya'nın kütüphanecilikle ilgili otoritesidir. ASLA'nın amacı, okullarda öğrencilerin hayat boyu öğrenme becerilerine katkıda bulunmak ve yaşamlarının kritik

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

dönemlerinde önemli kararlar almalarında kullanabilecekleri becerileri edinmelerini sağlamak olarak belirlenmiştir. ASLA, şu ilkelerle çalıştığını belirtmektedir:

- Teknolojik yeniliklerin yakından izlenmesi ve kütüphanelerin bu yeniliklere hızlıca adapte olmalarının sağlanması
- Ülke çapında tüm okulların, sahip oldukları kaynakları etkili ve verimli bir şekilde kullanmalarının sağlanması
- Yüksek nitelikli “öğretmen kütüphanecilerin” yetiştirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi
- Eğitim-öğretim konusundaki yeteneklerine paralel olarak kütüphanecilik yetenekleri de gelişmiş öğretmenlerin yetiştirilmesi⁸

İngiltere’de *Okul Kütüphaneciliği Derneği (School Library Association (SLA))*, bu alandaki önemli örgütlerden biridir. SLA, çeşitli etkinliklerle İngiltere’deki okul kütüphaneciliğini toplumun ihtiyaçlarına göre şekillendirmeye çalışmaktadır. SLA bunu yalnızca kütüphaneciliğin eğitim boyutuna odaklanarak değil, kütüphane tasarımı konusuna önem atfederek de yapmaktadır. Örneğin 2011 yılında SLA “Kütüphane Tasarım Ödülü” vermeye başlamıştır. SLA bu ödülle “...okul kütüphanelerinin tasarımında yenilikçiliği, yaratıcılığı ve becerikliliği artırmayı...” amaçlamıştır. Buna benzer bir şekilde yine SLA tarafından 2014 yılından itibaren “SLA İlham Ödülleri” verilmeye başlanmıştır. Bu ödülle amaçlanan “...mekân seçiminde tasarımıyla ve kullanım biçimiyle ilham verici, yenilikçi, yaratıcı ve beceri dolu...” kütüphanelerin çoğalmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.⁹

Kütüphane tasarımlarının dönüşümü, bilgi teknolojilerindeki dönüşümle eş zamanlı olarak ilerlemiştir. Portekiz Eğitim Bakanlığı, daha 1999 yılında 21 ülkeden 67 kütüphaneciyi ve “kaynak merkezi” uzmanını bir araya getirerek “Okulların Bilgi Toplumuna Göre Tasarlanması: Kütüphaneler ve Kaynak Merkezleri” başlıklı bir seminer düzenlemiştir. Seminer, hızla gelişen bilişim teknolojilerinin okul mekânlarında ne gibi değişimleri zorunlu kıldığını, kütüphaneler ve kaynak merkezleri bağlamında masaya yatırmıştır.¹⁰ Bu kapsamda farklı ülkelerden katılımcılar,

⁸ <http://www.asla.org.au/>, erişim: 8 Aralık 2014.

⁹ Bu ödülü kazanan kütüphaneler: 2011 yılında Rosendale Primary School (Londra); 2012 yılında The Duston School (Northampton); 2013 yılında Carterton Community College (Oxfordshire). (bkz: www.sla.org.uk, erişim: 8 Aralık 2014).

¹⁰ Hinum at al. 1999:11.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

20. Yüzyılda eğitimin çocuklara, belirli bir mekânda ve belirli bir zamanda; yalnızca belirli uzmanlar (öğretmenler) tarafından belirli bilgilerin verilmesi olarak gerçekleştiğini; oysa gelecekte eğitimin her yaştan insana ömür boyu, zaman-mekân sınırlaması olmaksızın, her konuda bilgi üretme ve aktarma, beceri kazandırma şeklinde gerçekleşeceğini vurgulamışlar ve buna uygun okul tasarımları ve özellikle buna göre kütüphane tasarımları üzerinde yoğunlaşmak gerektiğini öne sürmüşlerdir. Önerilen bu yeni okul konseptinde, kaynak merkezlerine ve kütüphanelere çok önemli roller yüklenmiştir. Daha 1990'lı yıllarda, kütüphane ve kaynak merkezleri etrafında şekillenen bu yeni okul konsepti ile ilgili projeler farklı ülkelerde geliştirilmişti bile. Örneğin Avustralya'da *Caroline Springs* ve *Mawson Lakes* 'te uygulanan iki ayrı proje, bu yeni okul konseptini esas alıyordu. *Caroline Springs* 'teki proje, Brookside Centre adı verilen bir merkezi kapsıyordu. Yeni kurulacak olan bir köyün merkezine, kütüphanenin etrafında şekillenecek olan bir eğitim kompleksi yapılması planlanmaktaydı. Avusturya'da ise "LIC-type library" (Learning, Information and Communication Centre) konsepti ortaya çıkmıştı. Buna göre kütüphaneler "öğrenme, bilgi ve iletişim merkezi" şeklinde tasarlanmaktaydı. LIC-tipi kütüphanelerin yer seçimi ve mimari tasarımı yapılırken şunlara dikkat edilmesi önerilmekteydi:

- Hem iç hem de dış mekân kullanıcıları için, engellilerin de kolay kullanımını gözetten
- Hizmetlerin ve teknolojik imkânların, müfredatı destekleyecek biçimde olmasına özen gösteren
- Danışma hizmetlerini kolaylaştıran
- Kaynakların dağıtımını ve hizmete sunumunu kolaylaştıran tasarımlar olmalı.
- Okul kütüphanesi, bağımsız araştırmayı ve öğrenmeyi teşvik etmek için şu fonksiyonel mimari bölümlere sahip olmalıdır:
 - Bilgisayar destekli araştırmaların yapılabileceği "bilgi terminali"
 - Kütüphaneye erişim, yardım ve ödünç verme işlemlerinin yapılacağı bölme
 - Öğretmen, öğrenci ve misafir kullanıcıların kullanabileceği bilgisayarların olduğu mekânlar
 - Tüm materyallerin muhafaza edilebileceği depolar
 - Tüm elektronik materyallerin sunulabileceği bir mekân
 - Okuma salonları ve grup çalışma mekânları.¹¹

¹¹ Hinum at al. 1999: 12-14.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu seminerde, İtalya'dan, Fransa'dan, Belçika'dan, İngiltere'den ve diğer birçok ülkeden kütüphane ve bilgi merkezi uzmanı bir araya gelmiş, okullarda “Bilgi ve İletişim Teknolojileri” ile uyumlu kütüphane binalarının inşa edilmesinde farklı yaklaşımları ortaya koymuşlardır. Bu seminerin ortaya koyduğu ilkeler, bilişim teknolojilerinin kütüphanecilik üzerindeki etkisini esas almıştır. Bu yeni anlayışa göre okullar kütüphanelerin ve kaynak merkezlerinin etrafında şekillenecek; kütüphaneler ve kaynak merkezleri ise bilişim teknolojilerinin getirdiği yeniliklerle birlikte “duvarsız; mekânsız ve zamansız öğrenme” ile şekillenecekti. 1990'lardaki bu öngörülerin ne denli isabetli olduğunu bugün görebilmekteyiz.

Okul kütüphaneciliğinin farklı ve güncel uygulamalarına baktığımızda iyi planlanmış, amacına uygun kullanılan, çocukların okumaya teşvik edilmesinde yaratıcı yaklaşımlar sergileyen kütüphanelerin başarılı olduğunu görüyoruz.

1.6. Dünyada Okul Kütüphaneleri ve İyi Örnekler

İngiltere'de eğitim ile ilgili standartların belirlenmesinde etkili bir kuruluş olan Office for Standards in Education, Children's Services and Skills (OFSTED), okul kütüphanelerinin başarısını ve işlevselliğinde etkili olan faktörleri şöyle sıralamaktadır:

- Etkili başöğretmenlerin desteği ve kendilerini adayarak çalışmaları
- Yönetimin, iyi eğitim almış, uzman kütüphaneci tarafından yerine getirilmesi
- İngiltere'de okul kütüphaneciliğinde iyi örnek teşkil eden kurumla, kütüphanelerini yavaş yavaş, mekânın ve kaynakların yaratıcı biçimde dönüştürülmesi ile birlikte oluşturmuşlardır.
- En iyi kütüphanelerde, “öğrenci kütüphanecileri”nin istihdam edildiği gözlenmiştir.
- Her ne kadar bütçesi iyi olan, iyi fonlanmış kütüphanelerin daha iyi olma eğilimi gösterdiği bilinse de, fonlamanın öneminin yönetimden daha alt sırada geldiği araştırmalarla ortaya konmuştur.¹²

Williams vd, okul kütüphanelerinin çocukların öğrenmelerindeki ve başarılı olmalarındaki etkisini araştırırken, üç önemli faktörün altını çizer: Becerikli kütüphaneci; öğretmenlerle işbirliği ve yeterli kaynak. Buna dayanarak, okul kütüphanelerinin başarılı olmaları için “en önemli on adımı” şöyle sıralar:

- Tüm müfredatı kapsayacak kadar geniş materyal stoku

¹² Greenwood, Creaser ve Maynard, 2008: 1.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Öğretmenlerle kütüphaneciler arasında etkili işbirliği
- Müfredat planlanırken ve iş taslağı hazırlanırken kütüphaneden yararlanılması
- Her bir konu öğretimine yönelik koleksiyon
- Müfredat boyunca bilgi birikimini destekleyecek yazılı materyaller
- Müfredatı destekleyecek kurgu eserleri
- Yararlı ve ilgili internet adreslerinin belirlenmiş olması
- Başarının takdir edilmesi; öğrencinin yapıtlarının sergilenmesi
- Dış kaynaklı bağlantılar-özellikle kütüphanecilikle ilgili bağlantılar
- Okul kütüphanesinin öğrenme üzerindeki etkilerini ortaya koyan, öğretmenlerin bu konudaki farkındalığını canlı tutan bültenlerin düzenli olarak yayınlanması¹³

IFLA/UNESCO, okul kütüphanelerinin başarısı ve işlevselliği için iyi bir yönetimin yanı sıra şunları da tamamlayıcı unsurlar olarak ortaya koymuştur:

- Finans ve bütçe
- Uygun araştırma yapma ortamı
- Kaynaklar
- Organizasyon
- Görevli personel
- Kütüphane kullanımı
- Tanıtım¹⁴

IFLA, okul kütüphanelerinin başarılı olmalarını sağlamak, başarının yeniliklerle birlikte giderek artmasını temin etmek için periyodik olarak gözlem ve değerlendirme yapılması gerektiğini vazedir. Gözlem ve değerlendirmenin ise şu esaslar çerçevesinde yapılmasını önerir:

- Kütüphanenin, müfredatın ve okulun açıkladığı hedefler ve amaçlarda başarı sağlanıp sağlanmadığı
- Okulun gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmadığı
- Değişen gereksinimleri karşılayıp karşılayamadığı
- Yeterli kaynağa sahip olup olmadığı

¹³ Greenwood, Creaser ve Maynard, 2008: 3.

¹⁴ <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm> , erişim: 11 Aralık 2014.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Maliyetin etkili olup olmadığı

IFLA, bu genel esasların bazı göstergeler aracılığıyla ölçülmesi gerektiğini söyler. Bu göstergeler şunlardır:

- **Kullanıcı göstergeleri**

- Okuldaki öğrenci ve öğretmen başına ödünç materyal alma sayısı
- Öğrenci ve öğretmenin kütüphaneyi ziyaret etme adedi
- Her bir materyalin ödünç alınma miktarı (yani kaynakların ödünç alınma/iade durumu)
- Eğitim-öğretim ve tatil dönemlerinde ödünç verme biriminin açık olduğu saatler
- Okuldaki kişi başı danışma istekleri (her bir öğrenci ve görevli için)
- Bilgisayarların ve elektronik kaynakların kullanım miktarı¹⁵

- **Kaynak göstergeleri**

- Okuldaki kişi başına düşen toplam kitap sayısı
- Okuldaki her bir kullanıcı için bilgisayar sağlanması
- Okuldaki her bir kullanıcı için elektronik erişimin sağlanması

- **İnsan Kaynağı Göstergeleri**

- Tam zamanlı çalışan görevlilerin okul mevcuduna oranı
- Tam zamanlı çalışan görevlilerin kütüphane kullanım oranı

- **Niteliksel Göstergeler**

- Kullanıcı memnuniyetini ölçen anketler
- Odak gruplar
- Danışmanlık faaliyetleri

- **Maliyet göstergeleri**

- İşlevler, hizmetler ve etkinlikler birim maliyetleri
- Her bir işlevin çalışan maliyeti (örneğin kitap ödünç alımı)
- Okuldaki kişi başına düşen toplam kütüphane maliyeti
- Toplam kütüphane bütçesinin toplam okul bütçesindeki oranının yüzde olarak belirtilmesi

- Medya maliyetinin toplam kütüphane maliyetindeki oranının yüzde olarak belirtilmesi

- **Karşılaştırmalı Göstergeler**

¹⁵ <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm> , erişim: 11 Aralık 2014.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Benzer boyut ve özelliklere sahip başka okullardaki diğer ilgili ve karşılaştırılabilir kütüphane hizmetleri karşısında istatistiksel verilerin ölçülmesi¹⁶

1.7. Başarılı Okul Kütüphanelerinden Örnekler

Greenwood ve arkadaşları, İngiltere’de ilkokul düzeyinde başarılı olmuş 6 okul kütüphanesini incelemişler ve bu kütüphanelerin başarılarının arkasındaki nedenleri ortaya koymuşlardır. Bu okulların başarılarının arkasında yatan nedenleri incelemek, Türkiye’deki okul kütüphanelerinin başarılı olmalarını sağlamak için gereken adımlar hakkında düşünürken bizlere de yararlı olacaktır.

Greenwood ve arkadaşları, İngiltere’de başarılı olarak tanımlanmış 6 ilk okulun kütüphanesinin başarılarını irdelemek için, bir ölçek hazırlamışlar ve bu ölçeği içeren anketi internet üzerinden uygulamışlardır. 6 okuldan ankete toplam 605 öğrenci cevap vermiştir.

Greenwood ve arkadaşlarının incelediği okul kütüphaneleri ve bu kütüphanelerin başarıları ile ilgili yaptığı tespitler şunlardır:

1.7.1. Blue Gate Fields Infants and Junior Schools (Tower Hamlets, İngiltere)

Öğrencilerinin % 95’ini Bangladeş ve Somali kökenli Müslümanların oluşturduğu Blue Gate Fields okulu, anaokulu (infant school) ve ilkokul (junior school) binaları ve bu ikisinin ortaklaşa kullandığı bir kütüphane binasının bir arada bulunduğu bir yapıya sahiptir. Okul kütüphanesi, 1995 yılında kurulmuştur. Kurulduğu yıldan itibaren nitelikli bir kütüphaneci tarafından işletilen okul kütüphanesinin esas amacı öğrencilerin okuma öğrenmesine destek olmak ve zevk için okumalarını teşvik etmek olarak belirlenmiştir. Araştırma esnasında kütüphanede yalnızca bir bilgisayar bulunmaktadır (ki o da kütüphanenin yönetim sistemi için kullanılmaktadır). Kütüphaneci, daha çok bilgisayara ihtiyaç olduğunu ama yer darlığı nedeniyle bunun mümkün olmadığını söyler. Tower Hamlets, yoksul ailelerin yaşadığı, okuma yazma oranının düşük olduğu bir yerdir.

Blue Gate Fields okulunda yer sıkıntısı vardır. Kütüphanenin toplam alanı 70 metrekaredir ve toplam materyal sayısı 30,000 kitaptan oluşmaktadır (ki bu bir ilkokul için oldukça iyi bir koleksiyondur; Türkiye’de pek çok halk kütüphanesinde bu sayıda materyal bulunmaktadır.

¹⁶ <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm>, erişim: 11 Aralık 2014.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Örneğin Ağrı İl Halk Kütüphanesi'ndeki toplam materyal sayısı 2014 yılı itibariyle 35 bin civarındadır).

Greenwood vd, bu kütüphanenin başarılı olmasının arkasında özetle şu nedenleri tespit etmişlerdir:

a-Tecrübeli, tam zamanlı, kadrolu ve işini seven kütüphanecinin çalışıyor olması

b-Kütüphaneye yeterli miktarda bağış toplanabilmesi

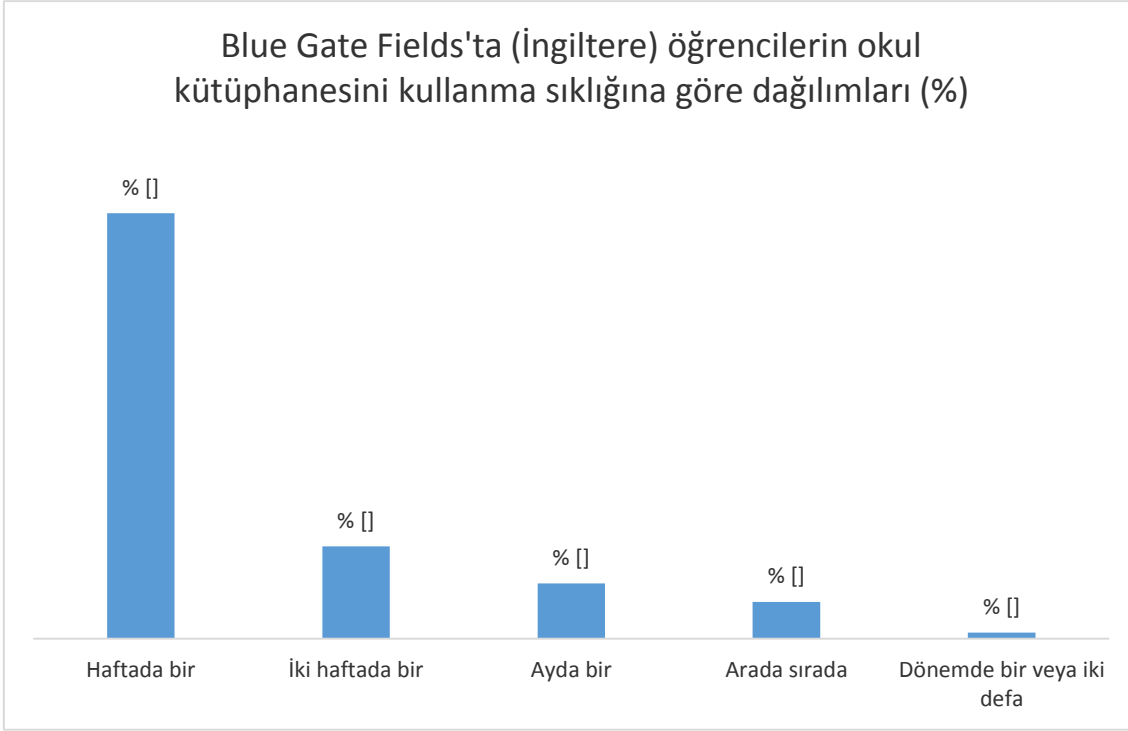
c-Kütüphanecinin, kullanım istatistikleri tutması

d-Okuma grupları oluşturması (maksimum 12'şer kişilik gruplar)

e-Kütüphaneci tarafından başarının sırrı şu cümlelerle ifade edilmiştir: “Okul kütüphanesinin başarılı olmasını istiyorsanız elinizdeki kitapları da çocukları da çok iyi tanımalı; okulun müfredatı hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmalısınız”.

Blue Gate Fields'ta okul kütüphanesi ile ilgili ankete 220 öğrenci katılmıştır. Ankete göre öğrencilerin büyük bir kısmı (% 69'u) kütüphaneyi haftada bir kullanmaktadır. Öğrencilerin % 15'i iki haftada bir; % 9'u ayda bir; % 6'sı arada sırada; % 1'i dönemde bir defa kullanmaktadır (Bkz. **Tablo11**). Öğrencilerin % 49'u hem eğlence hem ödev; % 47'si yalnızca eğlence amacıyla kütüphaneyi kullanmaktadır. Öğrencilerin % 56'sı kütüphanede yeterli sayıda materyal olduğunu; % 40'ı gereğinden fazla materyal olduğunu; % 4'ü ise yeterli sayıda materyal olmadığını düşünmektedir. “Kütüphanenin en sevdiğiniz yönü nedir?” biçimindeki açık uçlu soruya öğrencilerin % 87'si “kitaplar” cevabını vermişlerdir.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Tablo11. İngiltere’de örnek bir okul kütüphanesinde (Blue Gate Fields) öğrencilerin okul kütüphanesini kullanma sıklıklarına göre dağılımları

1.7.2.Elland Church of England Junior and Infant School (West Yorkshire, İngiltere)

Normalden biraz küçük olan bu okul da görece olarak yoksul bir mahallede bulunmaktadır. Öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerin oranı da normalden yüksek. Toplam 170 öğrencisi var ve bunların büyük çoğunluğu beyaz İngiliz kökenli. Okulda profesyonel bir kütüphaneci yok ve başöğretmen (headteacher) kütüphaneyi işletiyor. 2007 öncesinde kütüphane, okulun koridorunda yerleşikti. Kütüphane raf sistemi yoktu ve koridor hem kalabalık hem de dardı. Yeterli bütçesi yoktu. Öğrenciler kitapları ödünç alabiliyordu ama okul dışına çıkaramıyordu. Ödünç verme ile ilgili bir kayıt sistemi yoktu. 2007’den sonra kütüphanede bir yenilik yapıldı. Bütçesi artırıldı. Kurgu türü dışında, ders müfredatı ile ilgili materyaller alındı. Şu anda kütüphanenin bazı sıkıntıları var ama bunlara rağmen başarılı kütüphane listesinde yer almaktadır. Örneğin kadrolu kütüphanecinin olmaması; yer darlığı; bilgisayar ve kitap rafı bulunmaması önemli ölçüde dezavantaj.

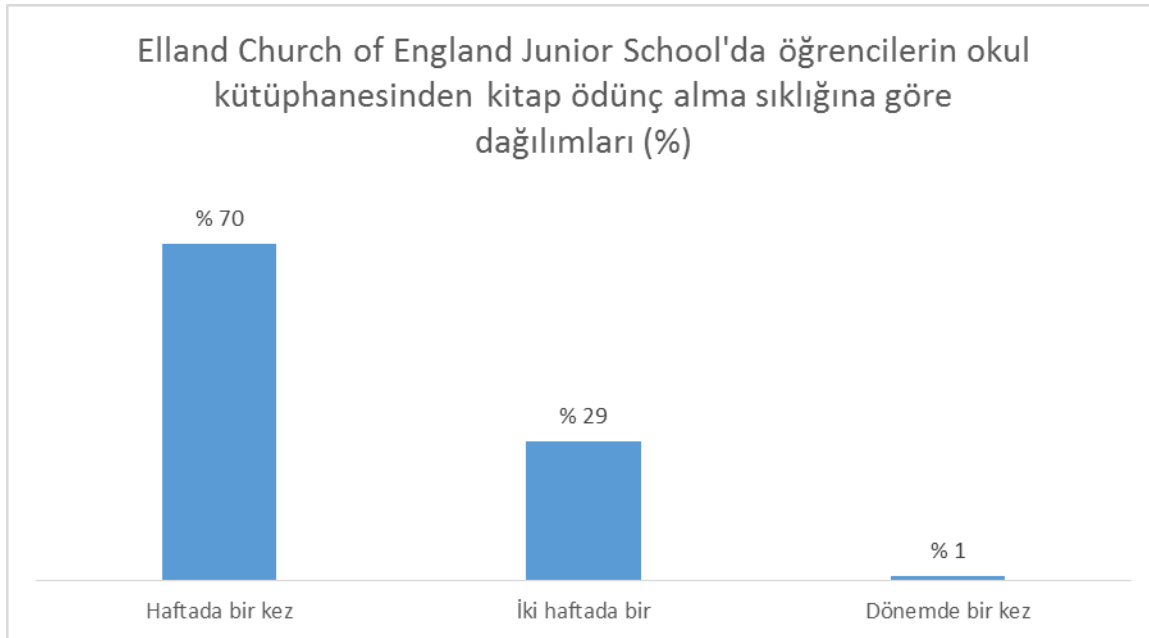
Kütüphane kullanımı için her bir sınıfa, küçük gruplar halinde kütüphane saati tahsis edilmiş. Kütüphane öğlen saatlerinde ve okul sonrasında da açık. Kütüphaneciye yardım etmeleri için her dönem iki öğrenci görevlendiriliyor. Kütüphanede fotokopi makinesi yerine bir tarayıcı

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

kullanılıyor ve öğrenciler kendi tarama işlerini kendileri yapıyor. Okul öğretmenleri, öğrenciler ve halk kütüphaneye el birliği ile sahip çıkmaktadır.

Kütüphanenin “örnek aktiviteleri” şunlar: Okulda öğrencilerin eserleri kitaplaştırılarak kütüphaneye konuyor. Böylece öğrencilerin kütüphaneye ilgisinin çok arttığı gözlenmiş. Örneğin öğrenciler arasında yapılan şiir yarışmasına katılan şiirler bir kitapta toplanarak kütüphaneye konmuş ve bu kitap en çok ödünç alınanlar arasına girmiş.

Elland Church of England Junior and Infant School’da öğrencilerle kütüphane hakkında yapılan anketin sonuçları şöyle: Öğrencilerin % 70’i kütüphaneden haftada bir kez kitap ödünç alıyor. % 29’u iki haftada bir; % 1’i ise dönemde bir kez kitap ödünç alıyor (Bkz. **Tablo12**). Öğrencilerin % 65’i yalnızca eğlence amaçlı olarak, % 25’i ise hem eğlence hem eğitim amacıyla kitap ödünç aldığını belirtiyor. Öğrencilerin % 45’i kütüphanedeki kitap sayısının yeterli olduğunu; % 48’i çok fazla kitap olduğunu; % 6’sı ise gereğinden az kitap olduğunu düşünüyor. Öğrencilerin % 44’ü “kütüphanenin en iyi yönü nedir?” sorusuna kitaplarla ilgili cevaplar vermiş. “Kütüphanenin en sevmediğiniz yönü nedir?” sorusuna ise % 75’i sevmedikleri herhangi bir şey olmadığını söyleyerek cevap vermiş. Diğerleri ise kütüphanenin darlığı, kitaplar, eşyalar, gürültü gibi şeylere işaret etmiş.

Tablo12. İngiltere’de örnek bir okul kütüphanesinde (Elland Church Of England Junior School) öğrencilerin okul kütüphanesinden kitap ödünç alma sıklıklarına göre dağılımları (%)

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

1.7.3. Amerika'da Okul Kütüphaneleri

Amerika Kütüphaneler Birliği (American Library Association, ALA) verilerine göre Amerika'da toplam 120,096 kütüphane vardır ve bunların çok büyük bir kısmı okul kütüphanesidir.¹⁷ Okul kütüphanelerinin sayısı Amerika'da 2000 yılından sonra önemli artış göstermiştir. 1999-2000 öğretim yılında Amerika'da toplam 76,807 okul kütüphanesi varken bu sayı 2012 yılında 98,460'a çıkmıştır.¹⁸ Amerika'da American Association of School Librarians (AASL) tarafından "Okul Kütüphaneleri Önemlidir!" projesi kapsamında her yıl yapılan istatistiksel çalışmanın sonuçlarına bakmak yararlı olacaktır. 2007-2012 yılları arasında Amerika'da okul kütüphaneleri ortalama olarak haftada 33 saat açık tutulmaktadır. 2012 yılı rakamlarına göre Amerika'da bir okul kütüphanesinde ortalama olarak 13,517 adet kitap; 25 süreli yayın çeşidi; 434 video materyali; 98 ses materyali bulunmaktadır. Yine 2012 yılı itibariyle okul kütüphanelerinde kütüphane başına ortalama 29 bilgisayar (kütüphane dışındaki bilgisayar sayısı okul başına ortalama 208) düşmektedir. Her bir okul kütüphanesini ortalama olarak haftada 313 öğrenci bireysel olarak ziyaret etmektedir (grup ziyaretleri ve kütüphane programları kapsamında yapılan ziyaretler hariçtir). Her bir okul kütüphanesi, haftada ortalama 30 grup ziyaretime ev sahipliği yapmaktadır. 2012 yılı itibariyle Amerika'da okul kütüphanelerinin yıllık bütçe ortalaması 11,827 \$'dır.¹⁹

Amerika'da okul kütüphanelerinin etkilerini analiz eden çalışmalar, okul kütüphanelerinin yoğun bir şekilde kurulmaya başladığı 1950'lerden itibaren yapılagelmiş (Dent, 2006:6), 2000'li yıllardan itibaren ise yoğunlaşmaya başlamıştır.²⁰ Amerika'da okul kütüphanelerinin etkileri analiz edilirken şu noktalar ön planda tutulmaktadır:

- Personel
- Bütçe
- Koleksiyon (materyal türü ve sayısı)
- Teknoloji
- Erişim saatleri

¹⁷ <http://www.ala.org/tools/libfactsheets/alalibraryfactsheet01> , erişim: 12 Aralık 2014.

¹⁸ American Library Association, 2009:10.

¹⁹ American Library Association, 2012: 1-12.

²⁰ Şu internet sitesi, Amerika'da okul kütüphanelerinin etkilerini analiz eden, farklı eyaletlerde farklı araştırmacıların yaptığı akademik araştırmaların raporlarını içermektedir: <http://www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies/> , erişim: 12 Aralık 2014.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Williams ve Wavell adlı yazarlar, kütüphanelerin okul üzerindeki etkilerinin analiz edilmesinde dört ana kriter ortaya koymuşlardır:

- Öğrenme motivasyonu
- İlerleme
- Bağımsızlık geliştirme
- Etkileşim (Dent, 2006:10).

Williams vd, İskoçya’da okul kütüphanelerinin etkisini ölçmek için şu kriterleri kullanmışlardır:

- Başarı (öğrenmenin göstergesi)
- Öğrenmeye karşı tutum
- Müfredatın zenginleştirilmesi (öğrenmeye katkı sağlayan bir faktördür ve kütüphane faaliyetlerinin bir çıktısı olarak kabul edilir)
- Hayat boyu öğrenme becerisi
- Halk üzerinde kütüphanenin etkileri (Williams vd, 2013:9)

Amerika’da 2002-2012 yılları arasında yapılan saha araştırmaları, kütüphanesi olan okulların başarılarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Mansfield Üniversitesi’nden Debra E. Kachel’in yüksek lisans öğrencileri ile birlikte yaptıkları bir derleme, Amerika’da farklı eyaletlerdeki farklı okullar üzerinde yapılan etki analizlerinin sonuçlarını bir araya toplamıştır (Kachel, 3013). Bu derlemede sonuçları bir araya getirilen araştırmalara göre farklı okullarda da olsa öğrenci başarısına etki eden okul kütüphanesi öğeleri şunlardır:

- Kütüphanenin açık olma saatlerinin uzunluğu
- Tam zamanlı, lisanslı kütüphaneci istihdamı
- Destek personelinin varlığı
- Gönüllü olarak çalışanların sayısı
- Öğrencilere açıklayıcı/yol gösterici talimatlar verilmesi
- Okuma programları
- Akademik standartlaştırma
- Öğretmenlere kütüphaneciler tarafından kütüphane konusunda kurs verilmesi
- Öğretmenlere teknolojik destek verilmesi
- Öğretmen ile kütüphaneci arasında işbirliği

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Okul müdürü ile kütüphaneci arasında düzenli olarak toplantı yapılması
 - Standartların ve müfredatın belirlenmesinde kütüphanecinin de katkı sağlaması
 - Halk kütüphaneleriyle okul kütüphanesi arasında işbirliği
 - Kütüphanede öğrenci kullanımına açık bilgisayarların ağlara bağlı olması
 - Sınıflarla kütüphane arasında elektronik kaynaklar için bağlantı olması
 - Online katalogların varlığı
 - Öğrenci başına düşen materyal sayısının yeterli olması
 - 100 öğrenci başına düşen süreli yayın sayısının çokluğu
 - 100 öğrenci başına düşen görüntülü materyal-video materyalinin çokluğu
 - İşitsel materyallerin varlığı
 - 100 öğrenci başına düşen elektronik kaynak sayısı
 - E-kitaplar
 - Lisanslı veri tabanlarına erişim
 - Bireysel olarak ve grup halinde kütüphane kullanım sıklığı
 - Esnek program saatleri
 - Kütüphanenin toplam bütçesinin ve öğrenci başına düşen bütçe miktarının çokluğu
- (Kachel, 2013: 6-8).

Amerika’da yapılan araştırmalar, yukarıda sayılan her bir ögenin okul kütüphanesinin toplam başarı üzerindeki etkisini artırdığını ortaya koymuştur.

1.7.4. Gelişmemiş Ülkelerden Örnekler (Uganda)

Okul kütüphanelerinin okul başarısı üzerindeki etkisi, yalnızca gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde de önemsenmektedir. New York City’deki Hunter College Libraries’ten bir grup araştırmacı, Uganda’da, okul kütüphanesinin, okul başarısı üzerindeki etkisi üzerine bir araştırma yapmışlardır (Dent, 2006). Uganda’da okullaşma oranları ve okuma yazma oranı oldukça düşüktür (okuma yazma oranı % 70. Erkeklerde ilköğretim okullaşma oranı % 78, kadınlarda % 79’dur. Ortaokul okullaşma oranı ise erkeklerde % 14, kadınlarda % 15’tir). Araştırmacılar, şu araştırma sorularına cevap bulmak için sahaya gitmişlerdir: Kütüphanesi olan okullarda öğrenciler daha çok okuyor mu? Öğrenciler kütüphanenin önemini biliyorlar mı? Öğrenciler kütüphaneden yeterince yararlanıyorlar mı? Öğrenciler kütüphaneleri, sınıftaki amaçlar dışında da kullanabiliyorlar mı? Okullarında

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

kütüphane olan öğrencilerle olmayan öğrenciler arasında eğitim bakımından bir fark oluşuyor mu? Bu araştırma sorularına yanıt bulabilmek için araştırma ekibi Uganda'daki Masaka Bölgesi'nden iki okul üzerinde incelemelerde bulunmuştur. Okullardan biri, Kitengesa Ortaokulu'dur. Bu okulun kütüphanesi vardır. Diğeri *Sseke Ortaokulu*'dur ve bunun da bir kütüphanesi vardır. Araştırma sonucunda, her iki okulda kütüphanenin okuma alışkanlığı edinilmesinde, kitap okumak için harcanan vaktin uzamasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Üstelik öğrencilerin yalnızca kendileri için değil, aile bireylerine de sesli kitap okuma alışkanlığı geliştirdikleri ortaya konmuştur. Araştırmacılar, kütüphanenin bulunduğu bu okullardaki başarı oranının, kütüphanesi olmayan okullardan açık biçimde yüksek olduğunu bulmuşlardır (Dent, 2006:11-14).

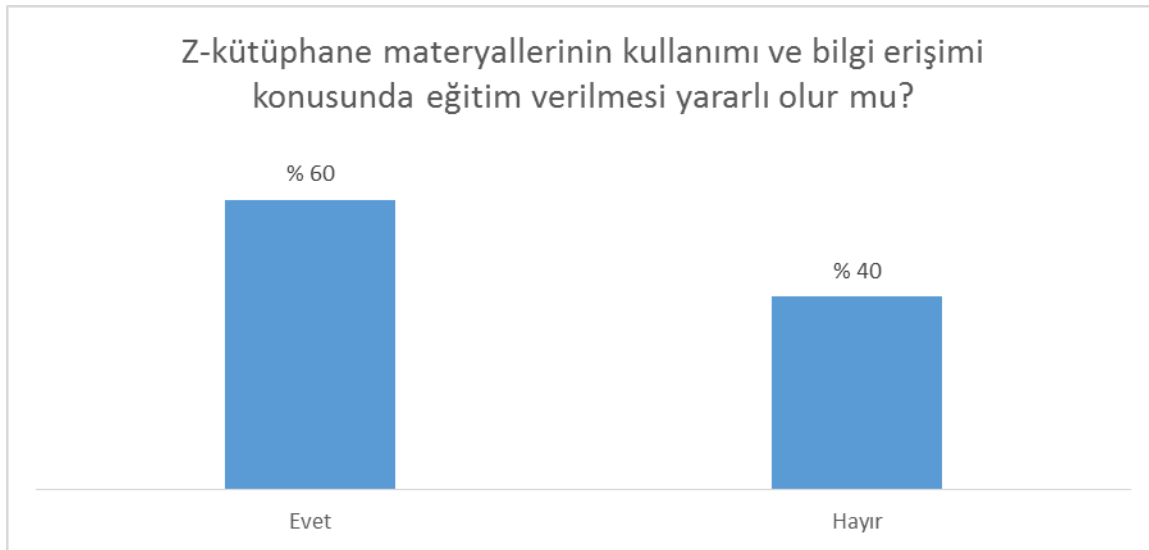
(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

2. BÖLÜM: SORUNLAR VE ÖNERİLER

BÖLÜM 2: TESPİT EDİLEN SORUNLAR VE ÖNERİLER

2.1. Sorunlar

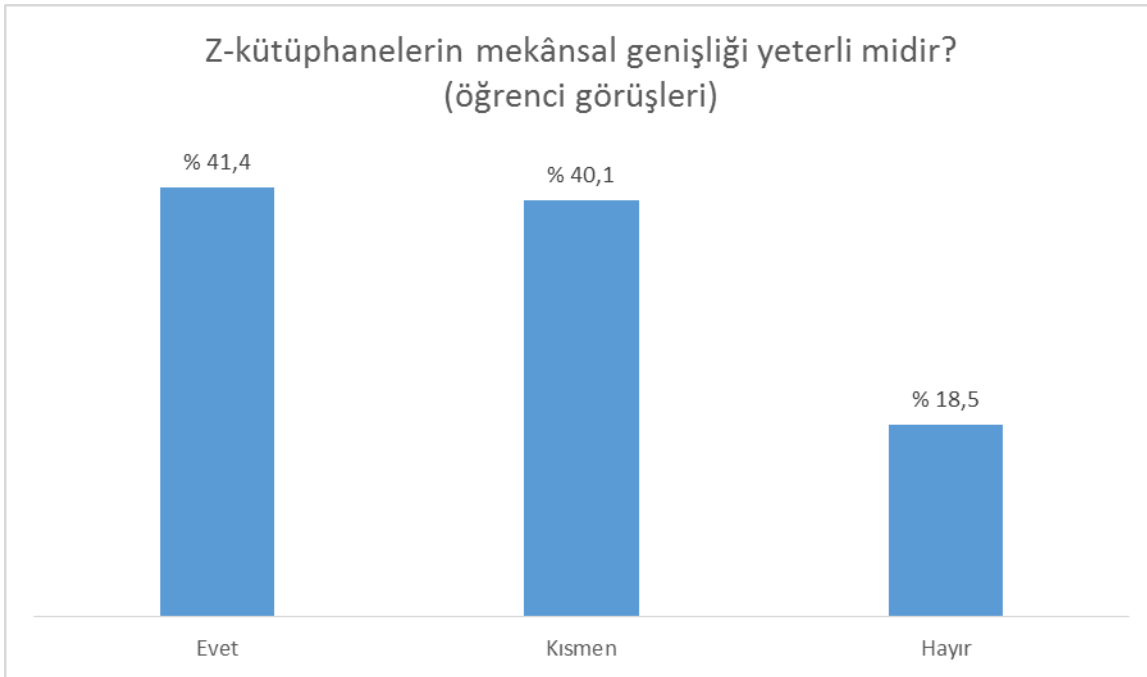
- Z-kütüphanelerde tam zamanlı, profesyonel kütüphaneci bulunmadığı için kütüphanelerin yararları tümüyle ortaya çıkmamaktadır.
- Öğrenciler elektronik kaynakların kullanımı ile ilgili bilgi ve becerilere yeterli ölçüde sahip değildir.
- Öğrencilerin yaklaşık 5’te 1’inin (% 21,1) z-kütüphanelerden istedikleri ve ihtiyaç duydukları oranda yararlanamadıkları ortaya çıkmıştır. Bu, z-kütüphanelerin kuruluş amaçlarına hizmet etme konusunda eksiklikler olduğu anlamına gelmektedir. Öğrencilerin istedikleri ve ihtiyaç duydukları her zaman z-kütüphanelere % 100 oranında ulaşamıyor olması önemli bir sorundur. Z-kütüphaneler, hiç bir noktada öğrenci taleplerinin gerisinde kalmamalıdır.
- Z-kütüphanelerin kullanımının çeşitlendirilmesi ile birlikte kütüphane alışkanlığının artması beklenir. Oysa sayısal veriler gösteriyor ki z-kütüphaneler en çok kitap okuma ve ders çalışma amacıyla kullanılmakta; söyleşi, imza günü ve benzeri etkinliklere yer verilmemektedir.
- Öğrencilerin önemli bir kısmı z-kütüphanelerin kullanımı konusunda bilgisiz veya kendine güvenden yoksun durumdadırlar (“Z-kütüphane materyallerinin kullanımı ve bilgi erişimi konusunda eğitim verilmesi sizce yararlı olur mu?” sorusuna öğrencilerin % 60’ı “evet”; % 30,9’u “kısmen” cevabı verilmiştir. Hayır cevabı verenlerin oranı % 9’da kalmıştır).

Tablo13. Z-kütüphane materyallerinin kullanımı ve bilgi erişimi konusunda eğitim verilmesi sizce yararlı olur mu? Sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar bakımından dağılımları (%)

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Amerikan Okul Kütüphaneleri Birliği'ne göre kütüphanelerin kullanım alanları, odaları, iç ve dış mimari tasarımları belirli standartlara sahip olmalıdır (bu standartlarla ilgili bazı maddeler tercüme edilmiş ve aşağıdaki “öneriler” kısmına konmuştur). Örneğin bireysel çalışma alanında sandalye başına (kullanıcı başına) en az 2,5 m² lik alan olmalı; her bir masada 4'ten fazla sandalye olmamalıdır. Araştırmamız kapsamında bazı z-kütüphanelerde masa başına 6 sandalye düştüğü; kullanım alanı itibariyle de sandalye (kullanıcı) başına düşen alanın standartların altında olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerle yapılan anketlerde de z-kütüphanelerin mekânsal genişliğinin yeterli olduğunu düşünen öğrenci oranının % 41,4 olduğu ortaya çıkmıştır (kısmen yeterli olduğunu düşünenlerin oranı % 40,1'dir) (Bkz. **Tablo14**). Yine araştırmamız kapsamında, z-kütüphanelerde yeterli sayıda masa ve sandalye olmadığı görüşünü dile getiren öğrencilerin oranı % 26,3 olarak tespit edilmiştir.

Tablo14. Z-kütüphanelerin mekânsal genişliği yeterli midir?

- Z-kütüphanelerin öğrenci taleplerinin geride kaldığı bir başka nokta, z-kütüphanelerin açık bulunma süreleri ve saatleridir. Araştırmamız kapsamında ortaya konan verilere göre öğrencilerin % 22,7'si, bu konuda bir memnuniyetsizlik içerisinde. Başka bir ifade ile

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

öğrencilerin yaklaşık 4'te 1'i, z-kütüphanelerin açık olduğu saatlerin uygun olmamasından yakınmaktadır.

- Z-kütüphanelerin gerek yeni yeni yaygınlaşıyor olmalarından ötürü, gerekse yetkili ve sorumlu bireylerin yeterli özeni göstermemelerinden ötürü gerekli ölçüde tanıtılmadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmanın nicel verilerine göre öğrencilerin % 25,6'sı, z-kütüphanelerle ilgili tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarından memnuniyetsizlik duyduklarını dile getirmişlerdir. Kimi zaman bu bilgisizliğin çok ileri boyutlara vardığı da araştırma ekibi tarafından not edilmiştir. Örneğin bazı okullardaki öğretmenlerin, hatta il/ilçe milli eğitim şube müdürlerinin ve doğal olarak da öğrencilerin z-kütüphane kavramını ilk kez araştırmamızın saha görevlisinden duyduğuna tanıklık edilmiştir (gözlem notları ile ilgili analizlerin yer aldığı bölüme bakınız).

2.2. Öneriler

- Her okul kütüphanesinde tam zamanlı kütüphaneci istihdam edilmelidir: 2004 yılında Amerika'da yapılan bir araştırma, okul kütüphanesi olup içerisinde profesyonel kütüphanecilerin çalıştığı ortaöğretim kurumlarında başarı oranının okul kütüphanesi olmayan okullardan daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.²¹ Türkiye'deki kütüphanelerin sorunlarını, başarısızlıklarının nedenlerini ve bu araştırmanın ortaya koyduğu verileri düşündüğümüzde, her kütüphaneye mutlaka kütüphanecilik eğitimi almış (mümkünse okul kütüphaneciliği alanında ihtisas yapmış) en az bir tam zamanlı, kadrolu kütüphane görevlisi atanmasının ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkar. Kütüphanecilik mezunu görevlilerin dünyanın farklı yerlerinde başarılı okul kütüphanelerini ziyaret ederek oralardan öğrendiklerini uygulamaları teşvik edilmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı, okul kütüphanecisi yetiştirmek için özel programlar geliştirmeli, bu programlar mutlaka Türkiye'deki ve yurtdışındaki başarılı okul kütüphanelerini ziyaret etmeli, onların deneyimlerinden yararlanmaları sağlanmalıdır.
- Okul kütüphanelerinin koleksiyonları, okul müfredatı ile yakından ilgili olmalıdır. Bu konuda kütüphaneci ile okul öğretmenleri arasında devamlı bir diyalog olmalı, müfredat değişimleri öngörülerek veya izlenerek kütüphane koleksiyonu sürekli güncellenmelidir.
- Öğrencilerin kütüphaneden yararlanması için "kütüphane programları" düzenlenmelidir.

²¹ Smalley, 2004: 194.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Öğrencilerin kütüphaneye olan ilgilerinin artması için kendi eserleri basılmalı ve kütüphane koleksiyonuna yerleştirilmelidir. Şiir yarışması; öykü yarışması; resim veya fotoğraf yarışması gibi etkinlikler düzenlenmeli, bu etkinliklerde ortaya çıkan eserler bastırılarak kütüphane koleksiyonuna eklenmelidir.
- Öğrencilerin kütüphanede, kütüphane görevlisine yardım etmesi için haftalık olarak kütüphanede görevlendirilmeleri sağlanmalıdır. Öğrenciler kütüphane görevlisine kataloglama, düzenleme, tamir etme, ödünç verme ve geri alma uygulamalarında yardımcı olmalıdır.
- Velilerin kütüphaneyi sahiplenmesi için çeşitli etkinlikler düzenlenmelidir.
- Kütüphane koleksiyonu, müfredat ağırlıklı olmakla birlikte kurgu türlerinde (roman, şiir, öykü vb.) materyalleri de içermelidir.
- Öğrencilerin gruplar halinde haftalık “kütüphane saatleri” olmalı, her grubun mutlaka bu etkinliğe katılması sağlanmalıdır.
- Kütüphane raf sistemi düzenli ve evrensel standartlara uygun olmalıdır. Örneğin materyallerin Dewey sistemine göre kataloglanmış olması, öğrencilerin eğitim hayatlarının ilerleyen safhalarında farklı kütüphanelerde istedikleri materyalleri kolaylıkla bulmalarında etkili olacaktır. Aynı şekilde, raf ölçüleri de uluslararası standartlara uygun olmalıdır.
- Okul kütüphaneciliğini geliştirmek ve teşvik etmek için her yıl “Örnek Okul Kütüphanesi”, “Örnek Okul Kütüphanecisi” ve “Örnek Kütüphane Kullanıcısı” benzeri bir ödül programı hayata geçirilmelidir.
- İyi bir okul kütüphanecisi:
- İşbirliği kültürü içerisinde, öğretmen ve öğrencilerle devamlı olarak iletişimde olmalıdır
- Kaynak materyaller konusunda yeterli bilgiye sahip olmalı ve bu bilgisiyle öğrencileri doğru yönlendirme isteğini birleştirmelidir
- Okumayı her durumda ve ortamda teşvik edici olmalıdır
- Geleceğin önemli insanların yetişmesinde kendisine ve kütüphaneye düşen önemin farkında olmalıdır
- İçinde bulunduğumuz yüzyılın öğrenme ve eğitim paradigmalarından haberdar olmalıdır
- Eğitim teknolojilerini ve dünyadaki teknolojik gelişmeleri yakından izlemelidir
- Kütüphanecilik bilgisi kadar öğreticilik yönünü de geliştirmelidir
- Her zaman güler yüzlü, işinin önemini bilen, işini seven ve yardımsever olmalıdır

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Z-kütüphaneler henüz çok yenidir. Bu nedenle akademik başarı üzerindeki etkilerini ölçmek mümkün değildir. Ancak uzun vadede bu ölçümler mutlaka düzenli olarak yapılmalıdır. Okul kütüphanelerinin “başarısını” veya “performansını” düzenli olarak ölçmek için standart bir ölçek geliştirilmeli ve bu ölçek düzenli olarak kullanılmalıdır. Bu noktada, dünyanın farklı yerlerinde örnek uygulamalar vardır. İngiltere’de başarılı bazı okul kütüphaneleri, haftalık olarak kullanım istatistiklerini kaydetmektedirler. Türkiye’de z-kütüphanelerin etkisini ölçmek için geliştirilecek bir ölçek, aşağıdaki başlıkları mutlaka içermelidir:
- Kütüphanenin belirli periyotlar içerisinde (haftalık, aylık, dönemlik ve yıllık olarak) kaç kişi tarafından ziyaret edildiği (öğretmen ve öğrenci ayrı ayrı; bireysel ziyaret ve grup ziyaretleri ayrı ayrı)
- Kütüphanede öğrenci başına düşen materyal sayısı (kitap; görsel ve işitsel materyallerin her biri için ayrı istatistikler)
- Kütüphanenin yıllık bütçesinin öğrenci başına düşen miktarı
- Kütüphanede belirli periyotlarla toplam ödünç verme sayısı
- Belirli periyotlar içerisinde öğrenci başına düşen ödünç alma sayısı
- Materyal türlerinin oranları (% kaç kurgu (roman, öykü vb.) % kaç kurgu-dışı (ders materyali; fikir ve araştırma kitabı)
- Kütüphanelerin geliştirilmesi ve daha faydalı hale getirilmesi; kullanım sıklığının ve verimliliğinin artırılması için genel politikaların yanı sıra her bir kütüphaneye özel politikalar geliştirilmelidir. Bu amaçla İl Milli Eğitim Müdürlükleri, sorumluluk alanlarındaki z-kütüphaneleri sürekli olarak izleme-değerlendirme yoluna giderek, her bir kütüphaneyi bu politika çerçevesinde ele almalı ve geliştirmelidir. Merkezî ve genel politikalar, tüm kütüphanelerin aynı kriterlere göre ele alınmasına neden olacağı için kaynakların verimli kullanılması konusunda ve kütüphanelerin bireysel ihtiyaçlarının ıskalanma ihtimaline açık olması nedeniyle belirli bir noktadan sonra yerini yerel ve tekil politikalara bırakmalıdır.
- Araştırmanın nicel veri toplama araçlarından elde edilen bulgulara göre öğrencilerin % 25,7’si, z-kütüphanelerden dinlenmek amacıyla yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin z-kütüphaneleri ders dışı yararlı etkinlikler için de kullanmasının önemli olduğu düşünülürse, ders aralarında ve diğer zamanlarda z-kütüphanelerin öğrencilere dinlenme mekânı olarak da hizmet ediyor olması önemlidir. Bu nedenle z-kütüphaneleri öğrenciler için daha cazip hale getirmek için “yararlı dinlenme” veya “dinlenirken öğrenme” gibi konseptler geliştirilmelidir.

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Öğrencilerin % 20,1'i, “z-kütüphanelerden arkadaşlarımızla birlikte olmak amacıyla faydalanıyor musunuz?” sorusuna evet cevabı vermişlerdir. Bu iki anlama gelmektedir: Birincisi, öğrencilerin 5'te 1'i z-kütüphanelerden arkadaş etkisiyle yararlanmaktadır. İkincisi, z-kütüphaneler araştırma ve öğrenme faaliyetleri dışında sosyalleşme amacına da hizmet etmektedir. Okullarda kantin ve kafeterya konseptleri dışında yeni sosyalleşme mekânları olarak hizmet etmeleri durumunda z-kütüphanelerin toplam eğitim kalitesine katkıda bulunacağı beklenebilir. Kütüphanelerin tasarımında grup aktivitelerinin ve birlikte ders çalışma mekânlarının da önemli görülmesi gerekir.
- Kütüphanelerin engelli kullanımına uygun hale getirilmesi için projeler teşvik edilmelidir. Yeni yapılan okulların z-kütüphanelerinin, engelli-dostu biçiminde tasarlanması sağlanmalıdır.
- Lise düzeyindeki öğrenciler arasında z-kütüphanelerin renklerini ve tasarımlarını beğenmeyenlerin oranı % 36,6'dır. Gençlerin çocuklara göre daha eleştirel estetik ve zevk anlayışına sahip olduğunu da hesaba katarak bu oranın yüksekliği bir ölçüde izah edilebilirse de lise düzeyindeki öğrencilere yönelik Z-kütüphane tasarımlarının iç mimar ve dekorasyon uzmanları ile işbirliği içerisinde gözden geçirilmesi önerilmiştir.
- Z-kütüphaneler, okul planlarının çizildiği aşamada hesaba katılmalıdır. Yeni yapılan okullardaki z-kütüphaneler tasarlanırken uluslararası standartlara uygun olarak tasarlanmalıdır. Tüm dünyada geçerli bir mevzuat olmamakla birlikte bazı kütüphanecilik otoriteleri, okul kütüphanelerinin tasarımı ile ilgili bazı standartlar önermiştir. American Library Association'a çalışan kütüphane mimarlarına göre okul kütüphanesinin yapı planındaki lokasyonu belirlenirken şunlara dikkat edilmelidir:
 - Yeni bir okul planı çizilirken mimarla birlikte okul kütüphanesinin yeri hakkında istişare yapılmalıdır.
 - Kütüphane, okulun tüm alanlarından kolayca erişilebilecek bir yerde konuşlandırılmalıdır (genellikle merkezî bir mekân seçilir bunun için)
 - Gürültü alanlardan (kafeterya, spor salonu, müzik odası gibi yerlerden) uzakta olmasına dikkat edilmelidir.
 - Giriş katı tercih edilmelidir. Bu mümkün değilse (varsa) asansör yakını tercih edilmelidir.
 - Tuvaletlere erişimin kolay olmasına dikkat edilmelidir (tabii ki tuvalete çok yakın olması da doğru değildir. Erişim kolaylığı esas ilke olmalıdır).

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Gelecekte büyütülmesi gerektiğinde daha az maliyetle bu genişlemeyi sağlayacak biçimde yer seçilmeli ve plan uygulanmalıdır (Erikson ve Markuson, 2007: 23)
- Yeni yapılacak okullardaki z-kütüphanelerin mekân genişliğinde (Amerikan Okul Kütüphaneleri Birliği uzmanları tarafından) şu büyüklükler önerilmiştir (Erikson ve Markuson, 2007: 94-96):

KÜTÜPHANE MEKÂNI	İŞLEVLER/ÖNERİLEN KULLANIM	ÖNERİLEN MEKÂN GENİŞLİĞİ
Giriş/ödünç verme/danışma	Katalog taraması Fotokopi makineleri Kütüphaneye giriş holü (bağlantısı) Kütüphane görevlilerine ulaşma imkânı Sürelî yayın ve diğer materyallere mekânsal bağlantı	45m ² -75 m ²
Bireysel okum/çalışma bölümü	Kütüphanenin diğer alanlarına entegre edilebilir Sessiz alanlarda konuşlandırılmalıdır Her bir masada 4 öğrenciden fazlasının oturmayacağı biçimde tasarlanmalıdır	Her bir sandalye (kullanıcı/okuyucu) başına düşen alan 2,5 m ² civarında olmalıdır.
Bilgisayar alanı	Kütüphanenin diğer bölümlerine entegre edilebilir	Bilgisayar başına: 3m ² -4m ² arası alan bırakılmalı
Ders ve araştırma harici okuma salonu	Sürelî yayınlar bölümüne yakın veya bitişik Danışma hizmetlerinin kolay verileceği bir alanda olmalı	Her bir sandalye için 2,5 m ² civarında alan bırakılmalıdır
Hikâye okuma salonu	Resimli kitaplar koleksiyonuna bitişik olmalıdır Sessiz alanda olmalı ama okuma esnasında diğer kullanıcıların rahatsız edilmeyeceği bir yer seçilmeli	Her bir çocuk için yaklaşık 1,5 m ² 'lik alan ayrılmalıdır.
Grup çalışması alanı		Her bir oturma için ayrılan alan 2,5 m ² civarında olmalıdır
Küçük grup çalışmaları ve aktiviteleri için alan	Referans bölümüne bitişik olmalıdır İdarecinin erişiminin kolay olacağı bir alanda olmalı Mekân büyüklüğünün esnek olması için hareket edebilen duvarlar (paneller) kullanılabilir	Her bir oturma başına düşen alan yaklaşık 2,5 m ² olmalıdır
Grup projeleri ve grup eğitimi odası	Sessiz alanları rahatsız etmeyecek biçimde grupların erişiminin olacağı mekân Her türlü medya kullanımı burada erişilebilir olmalı	80-140 m ² arası büyüklükte bir alan olmalı
Bilgisayarlı eğitim odası	Grup projeleri ve grup eğitimi odasıyla birleştirilebilir	80-140 m ² arası büyüklükte
Multimedya üretim prodüksiyon odası	Her türlü medya ürününü üretmeye yarar Sessiz bölümleri rahatsız etmeyecek şekilde grup erişimine uygun olmalı	25-150 m ² aralığında bir alan ayrılmalıdır
Görüntü stüdyosu	İzleme ve üretme amaçlı kullanılacak şekilde tasarlanmalı Multimedya prodüksiyon odasıyla birleştirilebilir; görsel-işitsel materyal bölümüne yakın olmalı; uzaktan öğretim odasına bitişik olmalı Tavan yüksekliği 1,3 metre olmalı	150 m ² civarında alanı olmalı
Uzaktan eğitim odası/sınıfı	Görüntü odasına bitişik olmalı	150 m ² civarında genişliği olmalı
Öğretmen kaynakları odası	Profesyonel kitapların ve sürelî yayınların tutulduğu yerdir Kütüphane kataloğu ve diğer elektronik materyallere erişim sağlamalı	55 m ² kullanım alanı olmalı
Ofisler	Ödünç verme masasına bitişik olmalı Kütüphanenin gözlenebilmesine uygun pencereler olmalı Kütüphanecilerle öğretmenlerin ortak plan yapabilmelerine uygun olmalı Kütüphanenin işletimi ile ilgili materyallerinin depolanmasına uygun olmalı	14 m ² -45 m ² arasında alanı olmalı
İş odası	İş aletleri ve gereçleri depolamaya yarar Diğer destek ve prodüksiyon odalarına fiziksel ulaşım ve gözlem imkanı sağlar Koridora direkt bağlı olması tercih edilmeli Görevliler için tuvaletler göz önünde bulundurulmalı	25 m ² -30 m ² civarında bir alan
Depo	İş odasına eklenmiş veya oraya bağlı bir oda şeklinde olmalı	30 m ² civarında bir alana sahip olmalı
Sürelî yayınlar deposu	Full-text elektronik veri tabanlarına erişim bu tür yayınların yer ihtiyacını giderek azaltmaktadır Loca kısmındaki oturma alanına bitişik olmalıdır	13 m ² -18 m ² civarında bir alan genişliği gerektirir

KAYNAKÇA

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- American Library Association (2009) “The Condition of U.S. Libraries: School Library Trends, 1999-2009” (<http://www.ala.org/aasl/research> , erişim: 12 Aralık 2014).
- American School Library Association (2012) “School Libraries Count! National Longitudinal Survey on School Library Programs” (pdf available at: <http://www.ala.org/aasl/research/slc>)
- Bayraktar, Nail (1978) “XIV. Kütüphane Haftası Dolayısıyla Milli Eğitim Bakanlığı Makamına Verilen Okul Kütüphaneleri Hakkında Rapor”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 27, Sayı 2, ss. 131-134.
- Bayraktar, Nail ve Duman, Hasan (1982) “Yeni Türk Milli Eğitim Sistemi İçinde Kütüphane ve Özellikle Okul Kütüphanesinin Yeri”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 31, Sayı 3, ss. 110-114.
- Cunbur, Müjgan (1960) “On sekizinci Yüzyılda Bir Okul Kütüphanesinin Açılışı”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 9, Sayı 1-2, ss. 1-5.
- Dent, V. (2006) “Observations of School Library Impact at Two Rural Ugandan Schools”, Rutgers University Community Repository, 2006. DOI: <http://dx.doi.org/doi:10.7282/T36D5RBK>
- Erikson, Rolf ve Markuson, Carolyn (2007) *Designing A School Library Media Center for the Future* (Chicago: American Library Association)
- Greewoon, Helen, Creaser, Claire ve Maynard, Sally (2008) “Successful Primary School Libraries: Case Studies of Good Practice”, Report Submitted to BookTrust.
- Hinum, M. *et al.* (1999) “School Libraries in the Information Society”, *PEB Exchange, Programme on Educational Building*, 1999/14, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/444055024620> , erişim 8 Aralık 2014.
- Kachel, Debra E. (2013) “School Library Research Summarized: A Graduate Class Project” (Mansfield: Mansfield University) (<http://sl-it.mansfield.edu/upload/MU-LibAdvoBklt2013.pdf> , erişim: 12 Aralık 2014)
- Kınalı, Fahriye (1955) *Çocuk Kütüphaneleri ile Okul ve Sınıf Kütüphaneleri* (Ankara: Maarif Basımevi).
- Önal, İnci (1986) “Türkiye’de Okul Kütüphanelerinin Hizmet Vermesini Etkileyen Yönetimsel Faktörler”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 35, Sayı 1, ss. 17-30.
- Özerdim, Sami M. (1955), “Çocuk Kütüphaneleri ile Okul ve Sınıf Kütüphaneleri” (Kitap Rövisü), *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 150-152.
- Saınar, Nejdett (1960) “Okul Kütüphaneleri”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 9, Sayı 1-2, ss. 10-13.
- Sefercioğlu, Necmeddin (1970) “Türk Kütüphaneciler Derneği’nin VII. Milli Eğitim Şurası’na Sunduđu, Okul Kütüphanelerine İliŐkin Mutıra”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 19, Sayı 4, ss.350-352.
- Smalley, Topsy, N. (2004) “College Success: High School Librarians Make the Difference” (<https://weloveschoollibraries.pbworks.com/f/Topsey+Smalley1.pdf> , erişim: 12 Aralık 2014).

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

- Soysal, Özer (1971) “Kütüphaneciliğimizin Ana Sorunları ve Okul Kütüphanesi”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 20, Sayı 3, ss. 132-135.
- Soysal, Özer vd. (1982) “Okul Kütüphaneleri Açık Oturumu”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 31, Sayı 2, ss. 55-66.
- TÜİK (2013) *Kültür İstatistikleri 2012* (Ankara: TÜİK Matbaası)
- TÜİK (2014) *İstatistiklerle Çocuk 2013* (Ankara: TÜİK Matbaası)
- Türkyiğit, Mahmut (1969) “Okul Kütüphanelerimizi Geliştirmeyen Nedenler”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 18, Sayı 4, ss. 265-271.
- Williams, Dorothy, Wavell, Caroline ve Morrison, Katie (2013) *Impact of School Libraries on Learning* (Robert Gordon University) http://www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf , Erişim: 13 Aralık 2014.

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

- Lance, Keith Curry, et al. *Information Empowered: The School Libraries as an Agent of Academic Achievement*. Anchorage, AK: Alaska State Library, 1999. Web. 10 June 2013. <http://library.alaska.gov/pdf/anc/infoemxs.pdf>
- Achterman, Douglas L. *Have, Halves, and Have-Nots: School Libraries and Student Achievement in California*. Diss. University of North Texas, 2008. *UNT Digital Library*. Web. 10 June 2013. <http://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc9800/>
- Lance, Keith Curry, Lynda Welborn, and Christine Hamilton-Pennell. *The Impact of School Library Media Centers on Academic Achievement*. Denver, CO: Colorado Dept. of Education, 1992. *ERIC*. Web. 10 June 2013. <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED353989.pdf>
- Lance, Keith Curry, Marcia J. Rodney, and Christine Hamilton-Pennell. “Executive Summary.” *How School Libraries Help Kids Achieve Standards: The Second Colorado Study*. Spring, TX: Hi Willow Research and Publishing, 2000. 1-8. *Library Research Services*. Web. 10 June 2013. <http://www.lrs.org/documents/lmcstudies/CO/execsumm.pdf>
- Briana Hovendick Francis, Keith Curry Lance, and Zeth Lietzau. *School Librarians Continue to Help Students Achieve Standards: The Third Colorado Study (2010)*. *Library Research Services*. Nov. 2010. Web. 10 June 2013. http://www.lrs.org/documents/closer_look/CO3_2010_Closer_Look_Report.pdf
- Lance, Keith Curry, and Linda Hofschire. *Change in School Librarian Staffing Linked with Change in CSAP Reading Performance, 2005 to 2011*. *Library Research Service*, Jan. 2012. Web. 5 June 2013. http://www.lrs.org/documents/closer_look/CO4_2012_Closer_Look_Report.pdf

(Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI YÖNETİCİ ÖZETİ

Todd, Ross J. *Report of the Delaware School Library Survey 2004*. Center for International Scholarship in School Libraries, Rutgers University, Feb. 2005. Web. 11 June 2013.
<http://www2.lib.udel.edu/taskforce/study/titlepage.pdf>

Baumbach, Donna J. *Making the Grade: The Status of School Library Media Centers in the Sunshine State and How They Contribute to Student Achievement*. Florida Assn. for Media in Education, 2003. Web. 10 June 2013.
http://www.manatee.k12.fl.us/sites/library_resources/Documents/MakingTheGradeSummary.pdf

Rodney, Marcia J., Keith Curry Lance, and Christine Hamilton-Pennell. *Make the Connection: Quality School Library Media Programs Impact Academic Achievement in Iowa*. Bettendorf, IA : Iowa Area Education Agencies, 2002. *Iowa Area Education Agencies*. Web. 10 June 2013.
http://www.iowaareaonline.org/pages/uploaded_files/Make%20The%20Connection.pdf

Lance, Keith Curry, Marcia J. Rodney, and Bill Schwarz. *The Idaho School Library Impact Study-2009: How Idaho Librarians, Teachers, and Administrators Collaborate for Student Success*. Idaho Commission for Libraries. 2010. Web. 10 June 2013.
<http://libraries.idaho.gov/doc/idaho-school-library-impact-study-2009>

Lance, Keith Curry, Marcia J. Rodney, and Christine Hamilton-Pennell. *Powerful Libraries Make Powerful Learners: The Illinois Study*. Canton, IL: Illinois School Library Media Association, 2005. *Alliance Library Cevapsız*. Web. 10 June 2013.
<http://www.islma.org/pdf/ILStudy2.pdf>

Dow, Mirah J., Jacqueline McMahon-Lakin, and Stephen C. Court. *School Librarian Staffing Levels and Student Achievement as Represented in 2006–2009 Kansas Annual Yearly Progress Data*. *School Library Research* 15 (2012): 1-15. Web. 5 June 2013.
http://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/aaslpubsandjournals/slr/vol15/SLR_StaffingLevelsandStudentAchievement_V15.pdf

Rodney, Marcia J., Keith Curry Lance, and Christine Hamilton-Pennell. *The Impact of Michigan School Libraries on Academic Achievement: Kids Who Have Libraries Succeed*. Lansing, MI: Library of Michigan, 2003. *Library of Michigan*. Web. 10 June 2013.
http://www.michigan.gov/documents/hal_lm_schllibstudy03_76626_7.pdf

Baxter, Susan J., and Ann Walker Smalley. *Check It Out! The Results of the School Library Media Census*. St. Paul, MN: Metronet, 2004. *Metronet Project*. Web. 10 June 2013.
http://www.metrolibraries.net/res/pdfs/2004final_report.pdf